

CUMHURİYETİN İLK ÇEYREK YÜZYILINDA TÜRK DİPLOMATİK TEMSİLCİLİKLERİ VE TEMSİLCİLERİ (1920-1950)

Dr. Bilal N. ŞİMŞİR*

ÖZET

Bu makale, 1923-1950 yılları arasında Türk diplomatik misyonları ve diplomatik temsilcileri üzerine bir incelemedir.

Büyükelçilikler ve elçilikler olarak Osmanlı diplomatik misyonlarının toplam sayısı, son dönemde 18 idi. Cumhuriyet yıllarında, incelediğimiz 1923-1950 döneminde Türk diplomatik temsilciliklerinin toplam sayısı 37'ye çıktı. Makalenin birinci bölümü 37 ülkedeki Türk diplomatik misyonlarının bir panoramasıdır: burada bütün Türk diplomatik temsilciliklerinin ve temsilcilerinin, yani büyükelçilerin, elçilerin, maslahatgüzarların kronolojik ve alfabetik ayrıntılı listeleri verilmektedir.

Makalenin ikinci bölümünde yedi Türk diplomatı incelenmektedir: Muhiittin Akyüz (1869-1940), Mehmet Ali Şevki Alhan (1883-1947), Mehmet Kâzım Dirik (1881-1941), Kemalettin Sami (1884-1934), Ali Fethi Okyar (1880-1943), Dr. İbrahim Tali Öngören (1871-1952) ve Ahmet Ferit Tek (1878-1971).

Anahtar Kelimeler: Türk, Diplomat, Misyon, Temsilcilik, Büyükelçi, Elçi

DİPLOMATIC MISSIONS AND REPRESENTATIVES OF TURKEY IN THE YEAR FROM 1923 TO 1950

ABSTRACT

This article is a study on diplomatic missions and representatives of Turkey in the years from 1923 to 1950. The total number of Ottoman diplomatic missions, embassies and legations, was 18. In the Republican period, from 1923 to 1950, the total number of Turkish diplomatic missions increased to 37. The first part of the article gives a panoramic view of Turkish missions in 37 countries. It presents chronological and alphabetical lists of all Turkish diplomatic missions and representatives, ambassadors, ministers and chargé d'affaires.

* Emekli Büyükelçi, Tarihçi-Yazar

In the second part of the article, seven Turkish diplomats are studied: Muhittin Akyüz (1869-1940); Mehmet Ali Şevki Alhan (1883-1947), Mehmet Kâzım Dirik (1881-1941), Kemalettin Sami (1884-1934), Ali Fethi Okyar (1880-1943), Dr. İbrahim Tali Öngören (1871-1952) and Ahmet Ferit Tek (1878-1971).

Key Words: Turkish, Diplomat, Mission, Representative, Ambassador, Envoy

GİRİŞ: Osmanlı Diplomatik Temsilcilikleri

“Diplomatik Temsilcilik” kavramı burada geniş anlamda kullanılıyor. Bu kavram içinde Büyükelçilik, Orta Elçilik, Elçilik, Sürekli Maslahatgüzlük, Mümessillik kuruluşlarının hepsine yer veriliyor.

“Diplomatik Temsilci” kavramını da aynı şekilde geniş anlamda ele alıyoruz: Büyükelçi, Orta Elçi, Mümessil, Sürekli Maslahatgüzar, hatta Geçici Maslahatgüzarların hepsini “Diplomatik Temsilci” sayıyoruz.

Çağdaş anlamda diplomatik teşkilât tarihi ve özellikle yabancı ülkelerde sürekli diplomatik temsilcilikler açılması tarihi nispeten yenidir. Osmanlı diplomatik teşkilâtının tarihi de iki yüzyılı biraz aşar. Osmanlı Devleti de çağdaş diplomasi teşkilâtını ilk kuran, yabancı ülkelere sürekli diplomatik temsilcilikler açan çok az sayıdaki devletlerden biridir. Yeryüzünde iki yüz küsur yıllık modern diplomasi geleneği olan devletlerin sayısı bir düzineyi bulmaz. Osmanlı Devleti bu sayılı devletler arasında yerini almıştır.

Osmanlı Devleti’nin ilk sürekli diplomatik temsilcilikleri (mukim elçilikler) Almanya (Prusya), Avusturya, Fransa, İngiltere, İspanya ve Rusya’da açıldı. Sonra bunları Yunanistan, İran ve İtalya’da açılan Osmanlı Elçilikleri izledi. Etti 9. XIX. yüzyılın ikinci yarısında ve XX. yüzyıl başlarında dokuz ülkede daha Osmanlı Elçilikleri açıldı: ABD, Bulgaristan, Belçika, Danimarka, Hollanda, İsveç, İsviçre, Sırbistan ve Romanya. Etti 18 diplomatik temsilcilik. Cumhuriyet öncesinde Karadağ’ın başkenti Çetina ve Ukrayna’nın başkenti Kiev’de de diplomatik temsilciliklerimiz açıldı. Ancak bunlar kısa ömürlü oldu, çünkü Ukrayna, Sovyetler Birliği’ne, Karadağ da Yugoslavya’ya katıldılar ve bağımsız devlet olmaktan çıktılar.

Listeye son katılan Çetina ve Kiev elçilikleriyle birlikte, Cumhuriyet öncesinde yurt dışındaki Türk diplomatik temsilciliklerinin toplam sayısı

20 olmuştur. Yani 130 yıllık bir dönemde 20 ülkede Osmanlı temsilcilikleri açılmıştı. Bunların 18'i Avrupa'da idi. Avrupa dışında, yalnız İran'da ve ABD'de Osmanlı elçiliği vardı. Bunlar dışında Asya'da, Afrika'da, Latin Amerika'da Osmanlı diplomatik temsilcilikleri yoktu.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e

Evet Osmanlı döneminde, yabancı ülkelerde Türk diplomatik temsilciliklerinin sayısı azami 20 olmuştu. Bunlar Avrupa kıtasında kümelenmişti; Avrupa dışında 1835 yılında Tahran'da; 1867 yılında da Washington'da Osmanlı diplomatik temsilciliği vardı.

Cumhuriyet döneminde yurt dışında Türk diplomatik temsilciliklerinin sayısı önce ikiye katlandı: 18 iken 37 oldu.

Atatürk'ün sağlığında şu 19 ülkelerde yeni Türk diplomatik temsilcilikleri açıldı:

Afganistan	Gürcistan
Arjantin	Irak
Arnavutluk	Japonya
Azerbaycan	Litvanya
Brezilya	Macaristan
Çekoslovakya	Meksika
Çin	Mısır
Estonya	Suudi Arabistan
Habeşistan (Etyopya)	Şili
Finlandiya	

Bu devletlerin on ikisi Birinci Dünya Savaşı sonunda tarih sahnesine çıkmış yeni bağımsız devletlerdi: Afganistan, Arnavutluk, Azerbaycan, Çekoslovakya, Estonya, Habeşistan, Gürcistan, Irak, Litvanya, Macaristan, Mısır ve Suudi Arabistan. (Arnavutluk Balkan Savaşı sonunda bağımsız olmuş ise de iç karışıklıklar ve dış istilâlar yüzünden ancak Birinci Dünya Savaşı sonunda yerine oturabilmişti).

Aşağıdaki altı eski devlette ilk defa Cumhuriyet döneminde Türk diplomatik temsilcilikleri açıldı:

Arjantin	Japonya
Brezilya	Meksika
Çin	Şili

Türkiye Cumhuriyeti, bu deniz aşırı uzak ülkelerde ilk defa Türk diplomatik temsilcilikleri açmakla, dünyaya küresel bir bakışla yaklaştığını, yer yuvarlağına bir bütün olarak baktığını göstermiştir. Cumhuriyet Türkiye Büyük Okyanusunun her iki yakasında da temsil ediliyordu: Pasifik'in doğu kıyısında Şili'de, Meksika'da; batı kıyısında Japonya'da, Çin'de de Türk diplomatik temsilcilikleri vardır artık. Osmanlı döneminde de bu uzak ülkeler bağımsızdı, ama oralarda diplomatik temsilciliklerimiz yoktu. Cumhuriyet, dünyaya Avrupa odaklı olarak yaklaşmaktan ayrılmış ve yer küresinin her tarafında bayrak göstermeye başlamıştır.

Dört kıtada Türk bayrağı dalgalanıyordu artık:

Asya'da: Afganistan, Azerbaycan, Çin, Gürcistan, Irak, İran. Suudi Arabistan.

Afrika'da: Habeşistan, Mısır.

Amerika'da: ABD, Arjantin, Brezilya, Meksika.

Avrupa'da: Almanya, Arnavutluk, Avusturya, Bulgaristan, Çekoslovakya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Romanya, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Yugoslavya ve Yunanistan.

Toplam 37 ülke. Bunlardan Azerbaycan, Gürcistan, Estonya, Litvanya kısa zamanda Sovyetler Birliği tarafından yutularak bağımsızlıklarını kaybetmiş ve dolayısıyla buralardaki Türk diplomatik temsilcilikleri de kapanmıştır. Aynı şekilde da Almanya tarafından yutulan Avusturya'da ve İtalya tarafından yutulan Arnavutluk'ta da Türk temsilcilikleri kapanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avusturya ve Arnavutluk yeniden bağımsızlıklarına kavuşmuş; Viyana'daki Türk elçiliği yeniden açılmıştır. Kapanan öteki Türk temsilciliklerinin yeniden açılması ise uzun yıllar gecikmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonunda yeni yeni ülkeler bağımsızlıklarını almış ve buralarda yeni Türk temsilcilikleri açılmıştır.

İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı döneminde (1938-1940) şu ülkelerde ilk defa Türk elçilikleri açılmıştır: Hindistan, Kanada, Lübnan, Norveç, Pakistan, Portekiz, Suriye ve Ürdün.

Üç Bölüm

Bu araştırma üç bölümden oluşuyor:

Birinci bölümde 1920-1950 yıllarında ülkelere göre Türkiye'nin diplomatik **temsilliklerinin listesi** veriliyor. Dış ülkelerde elçilik, büyükelçilik, mümessillik gibi Türk **kurumları** ya da **kuruluşları** ele alınmaktadır. Ülkeler alfabetik olarak sıralanmıştır.

Ülkelerin başkentleri, ülke adının yanında, parantez içinde verilmektedir. Hükümetler başkentlerde bulunduğu gibi Türk diplomatik temsillikleri de başkentlerdedir. Başkentlerin zaman içinde bazen yer değiştirdiği de görülmekte, Türk temsilcililiğinin yeri de buna göre değişmektedir. Örnek: Almanya'nın başkenti İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar Berlin şehri olduğu halde, savaştan sonra Bonn'a taşınmıştı. Almanya'daki Türk Büyükelçiliği de Berlin'den Bonn'a kaydırılmıştı. Savaş içinde Fransa Hükümeti geçici olarak Paris'ten Vichy'ye; Sovyetler Birliği Hükümeti de Moskova'dan Kuybişev'e taşındıkları gibi Türkiye'nin Paris ve Moskova Büyükelçilikleri de hükümetlerle birlikte taşınmışlardı.

Ülke isimlerinin altında, kronolojik sırayla, Türk diplomatik temsilcilerinin isimleri, unvanları ve görev yılları veriliyor. Örneğin Afganistan'ın başkenti Kâbil'de 1920 yılında diplomatik temsilcilik açılmış ve oraya ilk atanan **Abdurrahman Bey** olmuş. Temsilci (veya Mümessil) unvanını taşımış olan bu görevli 1920-1922 yıllarında Kâbil'de görev yapmış. Onun ardından **Fahrettin Türkkân** Kâbil'e atanmış atanmış, Elçi unvanını taşımış ve orada 1922-1926 yıllarında görev yapmış...1928 yılında Türkiye'nin Kâbil Elçiliği, Büyükelçilik düzeyine yükseltilmiş; buraya ilk Türk Büyükelçisi olarak **Yusuf Hikmet Bayur** atanmış ve kendisi 1928-1931 yıllarında Afgan başkentinde görev yapmıştır. Listeye şöyle bir göz atınca 1920-1950 yıllarında Afganistan'dan hangi Türk diplomatik temsilcilerinin gelip geçmiş, hangi unvanlarla ve hangi yıllarda Kâbil'de görev yapmış oldukları bir çırpıda görülebilecektir.

Buna benzer listeler zaman zaman Dışişleri Bakanlığında da hazırlanmış ve Bakanlık bu konuda bazı yayınlar da yapmıştır. Ayrıca Bakanlık dışında yapılan bir yayın da görülmüştür.¹ Bu yayınların hepsi dikkatle gözden geçirilmiş, bunlarda görülen bazı eksikler ve yanlışlar tamamlanıp düzeltilmiş, Dışişleri arşivlerinde yapılan araştırmalarla, güvenilir ve tam bir

¹ **Dışişleri Vekâleti Yıllığı 1953 Eylül**, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara: 1954; Hâmid Aral (Hazırlayan), **Dışişleri Bakanlığı Yıllığı 1964-1965**, Ankara: (1965); Hâmid Aral (Hazırlayan), **Dışişleri Bakanlığı 1967 Yıllığı**, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara: 1968; İsmail Soysal (Yayına Hazırlayan), **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**. Ankara, **Türk Tarih Kurumu, 15-17 Ekim 1997 Sempozyuma Sunulan Tebliğler**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara: 1999, s. 763-802

liste ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Listelere yer yer uzunca açıklayıcı notlar eklenerek zihinlerde doğabilecek soruların giderilmesi amaçlanmıştır.

İkinci bölümde, yine 1920-1950 yıllarında Türkiye'nin diplomatik temsilcilerinin listesi verilmektedir. Birinci bölümde elçilik, büyükelçilik gibi kurumlar üzerinde durulduğu halde, ikinci bölümde ise elçi, büyükelçi vs. gibi **kişiler** üzerinde durulmaktadır. Bu liste geniş tutulmuştur. Yalnız elçi, büyükelçi, mümessil, daimi maslahatgözarlar değil, onların yanı sıra geçici olarak o temsilcilikte görev yapmış işgüderler de listeye alınmıştır. Temsilciler, soyadlarına göre sıralanmaktadır. Temsilcinin hangi ülkede, hangi unvanlarla ve hangi yıllarda görev yapmış olduğu gösterilmektedir.

Bu liste bizim hazırladığımız orijinal bir listedir. Daha önce buna benzer bir liste görmedik. Burada adeta iz sürülmektedir. Soyadı sırasına göre Türk diplomatları ele alınmakta, bunların peşine düşülmekte, hangi yıllar, hangi misyonlarda ve hangi ülkelerde görev yapmış oldukları tespit edilmektedir. Bir örnekle açıklayalım:

Türkiye Cumhuriyeti'nin tanınmış diplomatlarından **Hüseyin Ragıp Baydur**'u ele alalım. Baydur'u önce birinci listede Ankara Hükümeti'nin Paris Mümessilliğinde görürüz.. Fakat Ondan sonra onun izini kaybediyoruz. İkinci listede ise Baydur'un 30 yıllık meslek hayatı boyunca hangi ülkelerde, hangi unvanlarla ve hangi yıllarda görev yapmış olduğu bir çırpıda meraklı okuyucu ve araştırmacının önüne seriliyor. İşte şöyle:

Baydur , Hüseyin Ragıp	Paris Temsilci Vekili	1924-1925
Baydur, Hüseyin Ragıp	Bükreş Elçisi	1925-1929
Baydur, Hüseyin Ragıp	Moskova Büyükelçisi	1929-1934
Baydur, Hüseyin Ragıp	Roma Büyükelçisi	1934-1943
Baydur, Hüseyin Ragıp	Moskova Büyükelçisi (2. kez)	1943-1944
Baydur, Hüseyin Ragıp	Washington Büyükelçisi	1945-1948
Baydur, Hüseyin Ragıp	Roma Büyükelçisi (2. kez)	1948-1952
Baydur, Hüseyin Rahıp	Londra Büyükelçisi	1952-1955

Büyükelçi Hüseyin Ragıp Baydur'un 30 yıllık diplomatlığı yıl yıl önümüzdedir...

Listelerin araştırmacılara yararlı olacağı umulmaktadır.

Üçüncü bölümde Cumhuriyetin ilk çeyreğinde Türk diplomatik teşkilâtında görev yapmış yedi Türk diplomatı mercek altına alınmakta, özgeç-

mişleri, hizmetleri, kişilikleri vs. ile okuyuculara tanıtılmaktadır..Alfabetik sırayla bu diplomatların isimleri:

Muhittin **Akyüz** (1869-1940);

Mehmet Ali Şevki **Alhan** (1883-1947)

Mehmet Kâzım **Dirik** (1881-1942)

Kemalettin Sami Paşa (1884-1934)

Ali Fethi **Okyar** (1880-1943)

İbrahim Tali **Öngören** (1871-1952)

Ahmet Ferit **Tek** (1878-1971).

I

TÜRK DİPLOMATİK TEMSİLCİLİKLERİNİN ÜLKELERE GÖRE LİSTESİ (1920-1950)

Afganistan (Kâbil)

Abdurrahman Bey	Kabil Temsilcisi	1920-1922
Tükkan, Fahrettin	Kabil Elçisi	1922-1926
Batı, Nebil	Kabil Elçisi	1926-1928
Bayur, Yusuf Hikmet	Kabil Büyükelçisi	1928-1931
Esental, Memduh Şevket	Kabil Büyükelçisi	1933-1941
Köprülü, Kemal	Kabil Büyükelçisi	1942-1945
Üstün, Cevat	Kabil Büyükelçisi	1945-1949
Yeşil, Cemal	Kabil Büyükelçisi	1951-1956

Almanya (Berlin, Bonn)

Seymen, Numan Tahir	Berlin'de İsviçre Elçiliği nezdinde Temsilci	1920-1923 ²
---------------------	---	------------------------

² 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi gereğince Osmanlı devleti ile Almanya arasındaki diplomatik ilişkiler kesilmiş ve Berlin'deki Osmanlı Büyükelçiliği görevlileri İstanbul'a dönmüşlerdir. Numan Tahir Bey Almanya'daki Osmanlı çıkarlarını korumakla görevli İsviçre Elçiliği kadrosunda görünerek gayri resmi temsilci gibi Berlin'de kalmıştır. 1 Kasım 1922'de Saltanatın ve dolayısıyla İstanbul Hükümetinin kaldırılması üzerine de Numan Tahir Bey, Ankara'daki TBMM Hükümetinin talimatıyla Türk Sefaretinin muhafızı olarak Berlin'deki görevine devam etmiştir.

Conker, Nuri	Berlin’de Ankara Hükümeti Temsilcisi	1921-1922 ³
Gizey, Mehmet Vehbi	Berlin’de İsviçre Elçiliği nezdinde temsilci	1923-1924 ⁴
Aktay, Haydar	Berlin’de Geçici Maslahatgüzar	1924-1924 ⁵
Kemalettin Sami Paşa	Berlin Büyükelçisi	1924-1934
Arpağ, Hamdi	Berlin Büyükelçisi	1934-1939
Gerede, R Hüsrev	Berlin Büyükelçisi	1939-1942
Arıkan, Safvet	Berlin Büyükelçisi	1942-1944
Ayaşlı, Nizamettin	Bonn Misyonu Şefi	1950-1951
Ayaşlı, Nizamettin	Bonn Büyükelçisi	1951-1952

Amerika Birleşik Devletleri = ABD (Washington, DC)

Ahmet Muhtar Bey (Mollaoğlu)	Washington Büyükelçisi	1927-1934
Ertegün, Mehmet Münir	Washington Büyükelçisi	1934-1944
Erol, Orhan Halit	Washington Maslahatgüzarı	1944-1945
Baydur, Hüseyin Ragıp	Washington Büyükelçisi	1945-1948
Erkin, Feridun Cemal	Washington Büyükelçisi	1948-1955

Arjantin (Buenos-Aires)

Akşin, Abdülhat	Buenos-Aires Elçisi	1938-1946
Cenani, Kemal	Buenos Aires Geçici Maslahatgüzarı	1946-1946
Sipahi, Emin Ali	Buenos Aires Elçisi	1946-1950
Oyman, Şinasi	Buenos Aires Geçici Maslahatgüzarı	1950-1952

³ Mustafa Kemal Paşa’nın yakın arkadaşı olan Nuri Conker, Milli Müdafaa Vekâletinin işlerini (silah ve mühimmat alımları gibi) yürütmek üzere Almanya Hükümeti nezdinde gayri resmî temsilci olarak gönderilmiş ve Almanya’da Ankara Hükümetinin yarı-resmî temsilcisi gibi hareket etmiştir.

⁴ Başkâtip Mehmet Vehbi Bey, Almanya ile Türkiye arasında diplomatik ilişkilerin henüz kurulamadığı bu dönemde, İsviçre elçiliği refakatinde Almanya’daki Türk çıkarlarını koruma görevini yürütmüştür. Yani Numan Tahir Beyin yerine geçmiştir.

⁵ Almanya ile siyasi ilişkilerin kurulması üzerine Türkiye’nin Berlin Büyükelçiliği açılmış ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk Büyükelçisinin Berlin’de göreve başlayana kadar kısa bir süre, 5-29 Eylül 1924 tarihleri arasında Haydar Bey (Aktay) Geçici İşgüder olarak görev yapmıştır.

Arnavutluk (Tirana)

Tokay, Tahir Lütfi	Tirana Elçisi	1925-1928 ⁶
Fuat Bey	Tirana Geçici Maslahatgüzarı	1928-1929
Demirel, Ahmet Rüştü	Tirana Geçici Maslahatgüzarı	1929-1931
Karabuda, Zeki Hakkı	Tirana Geçici Maslahatgüzarı	1931-1932
Danişmend, Basri Reşit	Tirana Geçici Maslahatgüzarı	1932-1934
Ünaydın, Ruşen Eşref	Tirana Elçisi	1934-1934
Karaosmanoğlu, Yakup Kadri	Tirana Elçisi	1934-1936
Türker, Tefvik	Tirana Geçici Maslahatgüzarı	1936-1937
Türkgeldi, Âli	Tirana Elçisi	1937-1938
Tugay, Hulusi Fuat	Tirana Elçisi	1938-1939 ⁷

Avusturya (Viyana)

Arpağ, Hamdi	Viyana Elçisi	1925-1934 ⁸
Üstün, Ahmet Cevat	Viyana Elçisi	1934-1938 ⁹
Seymen, Numan Tahir	Viyana Elçisi	1947-1950
Hozar, Faik Hüseyin	Viyana Elçisi	1950-1952

⁶ T.C. Tirana Elçisi Tahir Lütfi (Tokay), Arnavutluk'ta Krallık ilan edilmesine bir tepki olarak, 3 Ekim 1928'de geri çekildi. Ayrıntılı bilgi için şu kitaplarımıza bakılabilir: Bilâl N. Şimşir, *Bizim Diplomatarlar*, Bilgi Yayınevi, Ankara: 1996, s.358-364 & Bilâl N. Şimşir, *Türkiye-Arnavutluk İlişkileri, Büyükelçilik Anıları (1985-1988)*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını, Ankara: 2001

⁷ Arnavutluk, 7-8 Nisan 1939 günleri Faşist İtalya tarafından işgal edildi; Arnavutluk Kralı Zogu ülkeyi terk etti; 12 Nisan 1939'da Arnavutluk Kurucu Meclisi Arnavutluk tacını İtalya Kralı Victor Emanuel'e sunmaya karar verdi. İtalya Kralı kendisine sunulan bu tacı 14 Nisanda kabul etti ve böylece Arnavutluk Kralı oldu. 3 Haziranda Roma'da imzalanan bir anlaşma gereğince İtalya, Arnavutluk Dışişlerini de yürütmeyi üstlendi ve Arnavutluk Dışişleri Bakanlığı lâğvedildi. Tirana'daki elçilikler kapandı. Türkiye Elçisi Hulusi Fuat Tugay, 21 Haziran 1939'da Arnavutluk'tan ayrıldı; T. C. Tirana elçiliği kapandı, yerinde T.C. Konsoloslugu kaldı. Bu konsoloslüğümüz de Arnavut lideri Envor Hoca'nın isteği üzerine 16 Temmuz 1945'te kapandı ve böylece Türkiye-Arnavutluk ilişkileri hepten koptu. 1939'da kapanan Tirana'daki T.C. Elçiliği tam 20 yıl kapalı kaldıktan sonra 27 Haziran 1959'da yeniden açıldı.

⁸ Viyana'da son Osmanlı Büyükelçisi Hüseyin Hilmi Paşa idi; 1912-1919 yıllarında bu görevde kaldı. Osmanlı Devleti gibi Avusturya-Macaristan İmparatorluğu da Birinci Dünya Savaşından yenik çıkınca, Hüseyin Hilmi Paşa, 8 Mayıs 1919'da veda mektubu verilmeksizin görevinden alındı ve Viyana'daki Osmanlı elçiliği kapandı. Altı yıl sonra, 1925 yılında Viyana'da Türkiye Cumhuriyeti Elçiliği açıldı. 1919-1925 yılları arasında Avusturya'daki Türk hak ve çıkarlarını Viyana'daki İsviçre elçiliği korumuştur.

⁹ Adolf Hitler liderindeki Almanya 11 Mart 1938'de Avusturya'ya bir ultimatonm verip ardından bu ülkeyi istilâ etti. Avusturya, 31 Mart 1938'de Almanya'ya katıldı ve Almanya'nın bir eyaleti (Land) oldu. Nisan 1938'de düzenlenen bir plebisit ile Avusturya'nın Almanya ile birleşmesi veya ilhaki (ANSCHLUSS) Avusturyalılar tarafından onaylandı. Böylece Avusturya devleti ortadan kalktı. Elçimiz Ahmet Cevat Üstün 25 Mart 1938'da Viyana'dan ayrıldı ve Türkiye Cumhuriyeti Viyana Elçiliği kapandı. Elçiliğimiz, dokuz yıl aradan sonra 1947 yılında yeniden açıldı.

Azerbaycan (Bakû)

Esandal, Memduh Şevket	Bakû Temsilcisi	1920-1923 ¹⁰
Ferid Bey	Bakû Temsilci Vekili	1923-1924 ¹¹

Belçika (Brüksel)

Enver Bey	Brüksel Sürekli Maslahatgüzarı	1924-1925
İrdelp, Mehmet Kâmil	Brüksel Sürekli Maslahatgüzarı	1925-1933
Bayur, Hilmi Kâmil	Brüksel Geçici Maslahatgüzarı	1933-1933
Sipahi, Emin Ali	Brüksel Sürekli Maslahatgüzarı	1933-1938
Taray, Cemal Hüsnü	Brüksel Elçisi	1938-1939
Batı, Nebil	Brüksel Elçisi	1939-1940 ¹²
Lostar, Hasan Basri	Brüksel Elçisi	1945-1946
Keçeci, Fuat	Brüksel Elçisi	1947-1949
Ayaşlı, Nizamettin	Brüksel Elçisi	1949-1950
İlkin, Nedim Veysel	Brüksel Elçisi	1950-1952

Brezilya (Rio de Janeiro)

Türkgeldi, M. Emin Âli	Rio de Janeiro	Elçi	1929-1931 ¹³
---------------------------	----------------	------	-------------------------

¹⁰ 23 Nisan 1920'de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılmasından on gün sonra, 3 Mayıs 1920'de Ankara Hükümeti kuruldu. TBMM Hükümeti adını taşıyan bu yeni hükümet ilk dış temsilciliğini Azerbaycan'ın başkenti Bakû'da açtı ve buraya Memduh Şevket Beyi (Esandal'ı) temsilci olarak atadı. Esandal'ın 15 Ağustos 1920 tarihli veTBMM Reisi M. Kemal imzalı güven mektubunda "Memduh Şevket Bey, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Mümessil-i Murahhasıdır..." deniyordu. Baku temsilciliği, tam kadrolu bir elçilik gibi iş gördü. Fakat bir Rus darbesiyle Azerbaycan'ın bağımsızlığı ortadan kaldırılınca Memduh Şevket Bey yerine Ferit Beyi vekil bırakıp 1 Kasım 1923'te Bakû'dan ayrıldı.

¹¹ Ferit Bey 1 Kasım 1923'ten 31 Mart 1924'e kadar Temsilci Vekili olarak Bakû'de kaldı. Azerbaycan'ın Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne katılması ve bağımsızlığını hepten kaybetmesi üzerine Türkiye'nin Bakû Temsilciliği de 31 Mart 1924'te kapandı. Azerbaycan'ın yeniden bağımsızlığını kazanması ve Bakû'da yeniden Türk temsilciliğinin açılabilmesi için 67 yıl beklemek gerekmiştir.

¹² Belçika 1940 yılında Almanya tarafından işgal edilince Brüksel Elçiliğimiz kapanmış ve 1945 yılına kadar kapalı kalmıştır. O yıl yeniden açılan Brüksel Elçiliğimize atanan Elçi H. B. Lostar olmuştur.

¹³ Rio de Janeiro Elçiliğimiz, Türkiye Cumhuriyeti'nin Latin Amerika alt kıtasında ilk elçiliği ve Âli Türkgeldi de oraya atanan ik Türk elçisi idi. Fakat Rio Elçimiz, 14 Aralık 1931 tarihinde Bakanlığa gönderdiği telgrafta, "Bu muzır iklimde ifnayı hayat cinnettir...İstifamun kabulünü rica ederim" deyip görevinden ayrıldı ve Rio Elçiliğimizin kapanmasına da neden oldu. Bu Elçiliğimiz altı yıldan fazla kapalı kaldıktan sonra 1938 yılında ikinci kez açılacak, sonra ikinci kez kapanacak ve 1943 yılında üçüncü kez açılacaktı. (Bkz. Bilâl N. Şimşir, *Bizim Diplomattar*, Bilgi Yayınevi, Ankara: 1996, s. 428 vd.)

Mayatepek, Hasan Tahsin	Rio de Janeiro	Sürekli İşgüder	1938-1938
Şaman, Bedri Tahir	Riode Janeiro	Sürekli İşgüder	1943-1944
Şaman, Bedri Tahir	Rio de Janeiro	Elçisi	1944-1946
Müren, İlhami	Rio de Janeiro	Geçici İşgüder	1946-1947
Gerede, R. Hüsrev	Rio de Janeiro	Büyükelçisi	1947-1949
Carım, Fuat	Rio de Janeiro	Büyükelçisi	1949-1957

Bulgaristan (Sofya)

Gürer,Cevat Abbas	Sofya Temsilcisi	1921-1921 ¹⁴
Enver Bey	Sofya'da İspanya Elçiliği refakatinde B.Konsolos	1923-1924
Balısoy, Server Cemal	Sofya'da İspanya Elçiliği refakatinde memur	1924-1925
Türkgeldi, Âli	Sofya'da İspanya Elçiliği refakatinde Başkâtip	1925-1926
Türkgeldi, Âli	Sofya'da Temsilci	1926-1926 ¹⁵
Türkgeldi, Âli	Sofya'da sürekli Maslahatgüzar	1926-1926
Gerede, R. Hüsrev	Sofya'da Elçi	1926-1930
Abacıoğlu, Celal Osman	Sofya'da Geçici Maslahatgüzar	1930-1930
Tevs, Fuat Abdüüsselâm	Sofya'da Geçici Maslahatgüzar	1930-1931

¹⁴ Sofya'da Osmanlı Devleti'nin son Elçisi Safa Bey idi. 6 Ocak 1918'de Sofya'da göreve başlamış ve 8 Şubat 1920'de Bulgarista'dan ayrılmıştı. Cevat Abbas Bey (Gürer), Ankara Hükümetinin yarı resmi temsilcisi olarak 21 Şubat 1921'de Sofya'da göreve başladı. Fakat İtilâf Devletlerinin Bulgar Hükümeti üzerindeki baskıları üzerine Temmuz 1921'de Sofya'yı terketmek durmunda kaldı. Bu ara dönemde Bulgaristan'da Türk hak ve çıkarlarını koruma işini İspanya üstlendi. Bulgariastan'da Türk işleriyle ilgili olarak bazı genç Türk diplomatları Sofya'daki İspanya Elçiliği refakatinde görevlendirildiler.

¹⁵ Enver Bey 28 Mayıs 1923-19 Haziran 1924, Server Cemal Bey 1 Ağustos 1924-10 Mayıs 1925 tarihleri arasında İspanya Elçiliği refakatinde görev yapmışlardır. Başkâtip Âli Türkgeldi ise 10 Mayıs 1925-4 Ocak 1926 tarihlerinde İspanyol Elçiliği eşliğinde görev yapmış, 4 Ocak 1926'da İspanya Elçiliğinden ayrılarak Türkiye Temsilcisi olarak görevlendirilmiş, 19 Haziran-10 Ekim 1926 tarihleri arasında da Sürekli Maslahatgüzar olarak görev yapmıştır.

Özdoğanlı, Fikret Şefik	Sofya'da Geçici Maslahatgüzar	1931-1931
Koperler, Tevfik Kâmil	Sofya'da Elçi	1931-1934
Kıran, Süleyman Saip	Sofya'da geçici Maslahatgüzar	1934-1934
Berker, Ali Şevki	Sofya'da Elçi	1934-1942
Menteş, Hasan Vasfi	Sofya'da Elçi	1942-1945
Akdur, Faik Zihni	Sofya'da Elçi	1945-1946
İstinyeli, Şevkati Nuri	Sofya'da Elçi	1947-1949
Rızan, Basri	Sofya'da geçici Maslahatgüzar	1949-1951

Çekoslovakya (Prag)

Çınar, Vasıf	Prag Elçisi	1925-1927
Akça, Nuri Sabit	Prag'da Geçici Maslahatgüzar	1927-1928
Üstün, Ahmet Cevat	Prag'da Sürekli Maslahatgüzar	1928-1929
Açıkalin Mahmut Cevat	Prag'da Sürekli Maslahatgüzar	1929-1931
Abacıoğlu, Celâl Osman	Prag'da Sürekli Maslahatgüzar	1931-1931
Süleyman Şevket Bey	Prag Elçisi	1931-1931
Uşaklıgil, Vedat	Prag'da Sürekli Maslahatgüzar	1931-1932
İstinyeli, Şefkati Nuri	Prag'da Sürekli Maslahatgüzar	1932-1933
Menteş, Hasan Vasfi	Prag'da Sürekli Maslahatgüzar	19323-1936
Karaosmanoğlu, Y.Kadri	Prag Elçisi	1936-1939 ¹⁶

¹⁶ Almanya Mart 1939da Çekoslovakya devletini himayesi altına aldı ve bu devletin dış işlerini yürütmeyi üstlendi. Bunun üzerine Prag'da T.C. Elçiliği kapandı ve yerine T.C. Başkonsolosluğu kuruldu. Elçi Yakup Kadri Karaosmanoğlu 16 Eylül 1939 günü Prag'dan ayrıldı. Prag'da T. C. Elçiliği 1946'da yeniden açıldı.

Hozar, Faik Hüseyin	Prag Elçisi	1946-1948
Arbel, Selahattin R.	Prag Elçisi	1950-1952

Çin (Nanking, Çunking)

Togay, Hulusi Fuad	Nanking Daimi Maslahatgüzarı	1929-1931 ¹⁷
Sipahi, Emin Âli	Çunking Elçisi	1939-1942 ¹⁸
Tebelen, Abdül-Menan	Çunking'de Daimi Maslahatgüzar	1942-1943
Tugay, Hulusi Fuad	Çunking /Nanking Büyükelçisi	1944-1947 ¹⁹
Dambel, Muammer Hamdi	Nanking'de Geçici Maslahatgüzar	1947-1948
Özmen, Necdet	Nanking'de Geçici Maslahatgüzar	1948-1948
Kenanoğlu, Mustafa	Nanking'de Geçici Maslahatgüzar	1948-1949

Danimarka (Kopenhag)

Aktay, Ali Haydar	Sürekli Maslahatgüzar	1925-1928 ²⁰
Dambel, Muammer Hamdi	Geçici Maslahatgüzar	1928-1929 ²¹
Pınar, Nureddin	Geçici Maslahatgüzar	1938-1939
Keçeci, Şevket Fuat	Elçi	1939-1941
İlden, Şerif	Geçici Maslahatgüzar	1941-1946

¹⁷ Milliyetçi Çin'in o zamanki başkenti Nanking'de 1929 yılında açılan T. C. Elçiliği, bütçe düşüncesiyle 1931'de kapanmış ve 1939 yılında Çunking'de tekrar açılmıştır.

¹⁸ 1931'de Çin-Japon Savaşı nedeniyle Milliyetçi Çin'in başkenti Nanking'den Çunking'e taşınmış, T.C. Elçiliği de Çunking'de açılmıştır.

¹⁹ Japonlar 1945 yılında Maçurya'dan ve Çin'den çekildiler ve Uzak Doğu'daki savaş Ağustos 1945'de sona erdi. Bunun üzerine Çin Hükümeti başkent Nanking'e döndü. Türkiye Büyükelçiliği de 1946 yazında Nanking'e taşındı. Bu arada Çin'de iç savaş başladı ve giderek kızıştı.

²⁰ Kopenhag'daki Osmanlı Elçiliği 8 Ağustos 1919'da lağvedilmiş ve Stokholm Elçisi Galip Kemal Bey (Söylemezoğlu) Kopenhag'a da akredite edilmişti. Saltanatın kaldırılması, İstanbul Hükümetinin sona ermesi üzerine Kopenhag Elçiliği 1 Kasım 1922'de kapatılmıştı. 2 Temmuz 1925 tarihli kararname ile Kopenhag elçiliği yeniden açılmış ve Ali Haydar Bey Türkiye Cumhuriyeti maslahatgüzarı olarak Kopenhag'a atanmıştır.

²¹ 1929-1938 yılları arasında Stokholm Elçisi Kopenhag'a da akredite edilmiştir.

Payman, Kemal Aziz	Elçi	1946-1949
Akant, İlhan	Geçici Maslahatgüzar	1949-1950
Özmen, Necdet	Geçici Maslahatgüzar	1950-1951

Estonya (Tallin)

İbrahim Osman	Tallin Maslahatgüzarı	1931-1935
<i>Köseraif, Ragıp Raif</i>	<i>Tallin Elçisi</i>	<i>1935-1938</i> ²²

Finlandiya (Helsinki)

Grandi, İbrahim	Helsinki Sürekli Maslahatgüzarı	1923-1926 ²³
Kavur, Kemal Nijat	Helsinki Sürekli Maslahatgüzarı	1946-1949
Kavur, Kemal Nijat	Helsinki Elçisi	1949-1952

Fransa (Paris, Vichy)

Tek, Ahmet Ferit	TBMM Hükümeti'nin Paris Temsilcisi	1921-1923 ²⁴
------------------	---------------------------------------	-------------------------

²² Ragıp Raif Köseraif Stokholm'de Elçi idi ve "ilâve memuriyet olarak" Tallin Elçiliğine de atanmıştı. Güven mektubu 12 Mart 1935' tarihlidir ve Atatürk'ten Estonya Cumhurbaşkanı Konstanin Päts'a gönderilmiştir.

²³ T.C. Helsinki İşgüderliği görevini 1926-1938 yıllarında Stokholm'deki T.C. İşgüderleri üstlenmiş, 1938-1946 yıllarında ise T.C. Stokholm Elçiliği, Finlandiya'ya da akredite edilmiştir.

²⁴ Birinci Dünya Savaşı üzerine Osmanlı Hükümeti ile Fransa arasındaki diplomatik ilişkiler 30 Ekim 1914 tarihinde kesilmiş, Büyükelçi **Rıfat Paşa** Paris'ten ayrılmış ve Büyükelçiliğimiz kapanmıştır. Yalnız **Salih Bey** adında bir memur "Sefarethane muhafızı" olarak orada kalmıştı. 10 Ağustos 1920'de Sevr Antlaşmasının imzalanmasının ardından Paris'te "**Délégation Ottomane**" adıyla bir Osmanlı Temsilciliği açılmış ve bunun başına daha önce Büyükelçilik ve kısa bir süre Hariciye Nazırlığı da yapmış olan kıdemli diplomat **Mehmet Nabi Bey** atanmıştı; **Osmanlı Deleşesi** (Murahhası) unvanını taşıyordu. Bu, İstanbul Hükümetinin temsilciliği idi. 1921 Sakarya Savaşı üzerine Fransa ile Ankara Hükümeti arasında 20 Ekim 1921'da Ankara Antlaşması imzalandı. Bunun üzerine Kasım 1921'de **Ahmet Ferit Bey (Tek)**, TBMM Hükümetinin Paris Temsilciliğine atandı ve Paris'te Ankara Hükümetinin de bir Temsilciliği açıldı. Bu da Fransızca "**Mission Diplomatik Turque**" adını taşıyordu; Türkçe resmi yazışmalarda ise **Paris Mümessillliği** adı kullanılıyordu. Yani Türkiye'de iki hükümet bulunduğu gibi, Paris'te de iki Türk temsilciliği vardı: İstanbul Hükümetinin Temsilciliği, Victor Hugo caddesine çıkan Villejuste (bugün Paul Valery) sokağındaki eski Osmanlı Büyükelçiliği binasındaydı; Nabi Bey orada oturuyordu. Ankara Hükümetinin Temsilcisi Ferit Bey, "Türkiye'yi ben temsil ederim" diyerek eski Büyükelçilik binasına yerleşmek istemişse de bu mümkün olmamıştı. Bunun üzerine o da Osmanlı temsilciliğinin hemen yakınında, Victor Hugo caddesi üzerinde bir bina kiraladı ve oraya yerleşti. Bu iki başlı temsil 1 Kasım 1922'de Saltanatın kaldırılması ve dolayısıyla İstanbul Hükümetinin tarihe karışmasına kadar devam etti. Bu konudaki ayrıntılar için bkz. Bilâl N. Şimşir, **Bizim Diplomatlar**, Bilgi Yayinevi, Ankara: 1996, s. 136 vd.

Baydur, Hüseyin Ragıp	Paris Temsilci Vekili	1923-1925 ²⁵
Cevat Bey (Ezine)	Paris Büyükelçisi	1924-1925
Okyar, Ali Fethi Bey	Paris Büyükelçisi	1925-1930
Tepeyran, Celâl Hazım	Paris Geçici Maslahatgüzarı	1930-1930
Erteğün, Mehmet Münir	Paris Büyükelçisi	1930-1932
Davas, Suat	Paris Büyükelçisi	1932-1939
Erkin, Behiç	Paris Büyükelçisi	1939-1940 ²⁶
Erkin, Behiç	Vichy Büyükelçisi	1940-1943
Gökhart, Kenan	Vichy Geçici Maslahatgüzarı	1943-1943
Berker, Ali Şevki	Vichy Büyükelçisi	1943-1944
Menemencioğlu, Numan Rifat	Paris Büyükelçisi	1944-1956 ²⁷
Yolga, Namık	Paris Geçici Maslahatgüzarı	1956-1957
Erkin, Feridun Cemal	Paris Büyükelçisi	1957-1960
Akdur, Faik Zihni	Paris Büyükelçisi	1960-1961

Gürcistan (Tiflis)

Dirik, Kâzım	Tiflis Temsilcisi	1920-1921
Hüsamettin Efendi	Tiflis Temsilci Vekili	1921-1921
Ahmet Muhtar Bey (Mollaoğlu)	Tiflis Temsilcisi	1921-1922
Esat Bey	Tiflis Temsilcisi	1923-1923
Selim Sırrı Bey	Tiflis Temsilci Vekili	1924-1924 ²⁸

²⁵ Hüseyin Ragıp Bey (Baydur) bir yıl (21 Şubat 1923-28 Şubat 1924) geçici Maslahatgüzar olarak kaldı, 1 Mart 1924'te Temsilci Vekili olarak atandı ve bu görevine 29 Ocak 1925 tarihine kadar devam etti.

²⁶ Alman işgali dolayısıyla Paris Büyükelçiliğimiz 10 Eylül 1940'ta Paris'ten Vichy'ye taşınmıştır.

²⁷ 30 Kasım 1944'te Paris'te göreve başlamış olan Numan Menemencioğlu, bu görevde iken 2 Kasım 1956'da emekli oldu.

²⁸ 1924'te Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği kurulunca, Gürcistan Sovyet Cumhuriyeti bağımsızlığını kaybetti, Gürcistan'ın dış ilişkileri Moskova'dan yönetilmeye başlandı ve Türkiye'nin Tiflis Temsilciliği kapandı. Tiflis'te bir Türk konsolosluğu açıldı. 70 yıl kadar sonra, Sovyetler Birliği dağılınca, Gürcistan yeniden bağımsızlığına kavuştu ve 1994'te Tiflis'te Türkiye Büyükelçiliği açıldı.

Habeşistan (Addis Ababa)

Erhan, Ahmet Münir	Addis Ababa Maslahatgüzarı	1926-1931
Ayaşlı, Nisametdin	Addis Ababa Maslahatgüzarı	1935-1936 ²⁹

Hindistan (Yeni Delhi)

Türkgeldi, Âli	Yeni Delhi Büyükelçisi	1948-1951
-----------------------	------------------------	-----------

Hollanda (Lahey=Den Haag)

Atuner, Mehmet Esat	Elçilik muhafızı	1922-1923 ³⁰
Atuner, Mehmet Esat	Daimi İşgüder	1924-1928
Türkgeldi, Âli	Sürekli İşgüder	1928-1929
Halulu, Siret	Geçici İşgüder	1929-1929
Pâker, Esat Cemal	Sürekli İşgüder	1929-1930
Batu, Nuri	Sürekli İşgüder	1931-1935
Akşin, Abdüllahat	Sürekli İşgüder	1935-1938
Üstün, Ahmet Cevat	Elçi	1938-1939
Türkgeldi, Âli	Elçi	1946-1948
İlkin, Nedim Veysel	Büyükelçi	1948-1948
Polar, Abdullah Zeki	Büyükelçi	1949-1955

Irak (Bağdat)

Kayaalp, Talat	Sürekli Maslahatgüzar	1928-1928
Tokay, Tahir Lütfü	Elçi	1929-1939
Üstün, Ahmet Cevat	Elçi	1939-1945
Batı, Nebil	Elçi	1945-1948
Umar, Ahmet	Geçici Maslahatgüzar	1948-1949
Apak, Rahmi	Elçi	1949-1952

²⁹ T.C. Adis Abeba Elçiliği, 1931-1935 kapalı kalmıştı. 1935 yılında Etyopya'nın (Habeşistan) İtalya tarafından işgali yüzünden Elçiliğimiz 1936'da temelli kapanmış ve ancak 1957 yılında yeniden açılmıştır.

³⁰ TBMM 1 Kasım 1922'de Saltanatı kaldırınca, 4 Kasım 1922 günü Tevfik Paşa Hükümeti istifa etti ve İstanbul, TBMM idaresine geçti. Dolayısıyla Lahey'deki Osmanlı Elçiliği kapandı. Oradaki Osmanlı Hükümeti temsilcisi Nusret Sadullah Bey'in (Ayaşlı) görevi sona erdi ve Mehmet Esat Bey (Atuner), TBMM Hükümeti görevlisi olarak Elçiliğin muhafazası görevini üstlendi.

İngiltere (Londra)

Tengirşek, Yusuf Kemal	Temsilci	1924-1924 ³¹
Bayur, Yusuf Hikmet	Temsilcilik Maslahatgüzarı	1924-1924
Apaydın, Zekâî	Orta Elçi	1924-1925
Tek, Ahmet Ferit	Büyükelçi	1925-1932
Alkent, Nurettin Ferruh	Geçici Maslahatgüzar	1932-1932
Ertegün, Mehmet Münir	Büyükelçi	1932-1934
Okyar, Ali Fethi	Büyükelçi	1934-1939
Rızan, Kadri	Geçici İşgüder	1939-1939
Aras, Tefvik Rüştü	Büyükelçi	1939-1942
Orbay, Hüseyin Rauf	Büyükelçi	1942-1944
Ünaydın, Ruşen Eşref	Büyükelçi	1944-1945
Açıkalm, Cevat	Büyükelçi	1945-1952

İran (Tahran)

Akyüz, Muhittin	Büyükelçi	1922-1925
Menteş, Hasan Vasfi	Geçici İşgüder	1925-1925
Esendal, Memduh Şevket	Orta Elçi	1925-1926
Menteş, Hasan Vasfi	Geçici İşgüder	1926-1927
Esendal, Memduh Şevket	Büyükelçi	1927-1930
Gerede, R. Hüsrev	Büyükeşlçi	1930-1934
Akaygen, Enis	Büyükelçi	1934-1939
İnegöllüoğlu, Müşfik Selâmi	Geçici Maslahatgüzar	1939-1939
Davas, Suat	Büyükelçi	1939-1941
Uzel, İlhami	Geçici Maslahatgüzar	1941-1941
Taray, Cemal Hüsni	Büyükelçi	1941-1944
Miroğlu, Cemil	Geçici Maslahatgüzar	1944-1945
Köprülü, Kemal	Büyükelçi	1945-1949
Karaosmanoğlu, Yakup Kadri	Büyükelçi	1949-1951

³¹ Yusuf Kemal Bey'in ardından Dr. Rıza Nur ve Dr. Adnan (Adıvar) Londra temsilciliğine atanmışlarsa da göreve başlamamışlardır.

İspanya (Madrid)

Mekin Mukbil Bey	Sürekli İşgüder	1923-1925
Bergman, Münir Süreyya	Sürekli İşgüder	1925-1927
Varnalı, Memduh Kemal	Geçici İşgüder	1927-1927
Rıfat Necip Bey	Geçici İşgüder	1927-1927
Halulu, Siret	Sürekli İşgüder	1928-1928
Özdoğanlı, Behçet Şefik	Sürekli İşgüder	1928-1929
Beyatlı, Yahya Kemal	Elçi	1929-1932
Sayıt, Kemal	Geçici İşgüder	1932-1933
Berker, Ali Şevki	Elçi	1933-1933
Sayıt, Kemal	Geçici İşgüder	1933-1934
Koperler, Tevfik Kâmil	Elçi	1934-1938
Kıran, Süleyman Saip	Geçici İşgüder	1938-1938
Demirel, Rüştü	Geçici İşgüder	1938-1939
Togay, Hulusi Fuat	Elçi	1939-1943
Birgi, Muharrem Nuri	Geçici İşgüder	1943-1944
Atuner, Mehmet Esat	Elçi	1944-1951

İsveç (Stokholm)

Layık Mukbil Bey	Maslahatgüzar	1923-1926 ³²
Aktay, Ali Haydar	Sürekli Maslahatgüzar	1926-1928
Demirel, Muammer Hamdi	Geçici Maslahatgüzar	1928-1929
Köseraif, Rahıp Raif	Sürekli Maslahatgüzar	1929-1933
Köseraif, Ragıp Raif	Elçi	1933-1938
Pınar, Nurettin	Geçici Maslahatgüzar	1938-1939
Aksel, Agâh	Elçi	1939-1943

³² Stokholm'daki Osmanlı Elçiliği, Mondros Mütarekesi ardından kapanmış ve Sevr Antlaşması'nın İstanbul Hükümetine imzalatılmasından sonra 1920 yılında yeniden açılmıştı. İstiklâl Savaşı yıllarında Stokholm'da, Şevki Berker (1920-1921) ve Galip Kemali Söylemezoğlu (1921-1922) İstanbul Hükümetinin Elçileri olarak bulunmuşlardır. Saltanatın kaldırılması ve İstanbul Hükümetinin tarihe karşıması üzerine, Stokholm'deki son Osmanlı Elçisi Galip Kemali Söylemezoğlu'nun görevi sona ermiştir. Ankara Hükümeti, Kasım 1922'de Laik Mukbil Bey'i önce Stokholm Elçiliğinin muhafızı olarak görevlendirmiş, sonra da kendisini işgüder olarak atamıştır.

Ayaşlı, Nizamettin	Elçi	1943-1946
Arbel, Bedii	Elçi	1946-1949
Sedes, Yümnü	Geçici Maslahatgüzar	1949-1949
Pirali, Feridun	Geçici Maslahatgüzar	1949-1950
Sipahi, Emin Ali	Elçi	1950-1951

İsviçre (Bern)

Demirel, Ahmet Rüştü	Sürekli Maslahatgüzar	1923-1924
Birgen, Refik	Sürekli Maslahatgüzar	1924-1925
Rıfat Bey	Geçici Maslahatgüzar	1925-1925
Ertegün, Mehmet Münir	Elçi	1925-1929
Hozar, Faik Hüseyin	Geçici Maslahatgüzar	1929-1930
Taray, Cemal Hüsnü	Elçi	1930-1936
Özdoğanlı, Fikret	Geçici Maslahatgüzar	1936-1936
Menteş, Vasfi	Elçi	1936-1942
Karaomanoğlu, Yakup Kadri	Elçi	1942-1949
Ekinci, Hicabi	Geçici Maslahatgüzar	1949-1951

İtalya (Roma)

Baykut, Cami	Temsilci	1920-1922
Celâlettin Arif Bey	Temsilci	1922-1923
Hilmi Bey	Temsilci Vekili	1923-1923
Davas, Suat	Temsilci	1923-1924
Davas, Suat	Elçi	1924-1929
Davas, Suat	Büyükelçi	1929-1932
Çınar, Vasıf	Büyükelçi	1932-1934
Zeki Nebil Bey	Geçici Maslahatgüzar	1934-1934
Baydur, Hüseyin Ragıp	Büyükelçi	1934-1943
Ünaydın, Ruşen Eşref	Büyükelçi	1943-1944
Taray, Cemal Hüsnü	Büyükelçi	1945-1946

Sarper, Selim R.	Büyükelçi	1946-1947
Erkin, Feridun Cemal	Büyükelçi	1947-1948
Baydur, Hüseyin Ragıp	Büyükelçi (2. defa)	1948-1952

Japonya (Tokyo)

Togay, Hulusi Fuat	İşgüder	1925-1929
Cevat Bey (Ezine)	Elçi	1929-1931
Cevat Bey (Ezine)	Büyükelçi	1931-1931
Tokçınar, Talat Rauf	Geçici İşgüder	1931-1931
Batı, Nebil	Sürekli İşgüder	1931-1936
Gerede, R. Hüsrev	Büyükelçi	1936-1939
Alkent, Nurettin Ferruh	Geçici İşgüder	1939-1939
Tek, Ahmet Ferit	Büyükelçi	1939-1943 ³³
Göker, Ali Muzaffer	Büyükelçi	1944-1945 ³⁴

Kanada (Ottawa)

Alhan, Mehmet Ali Şevki	Elçi	1944-1947
Gökart, Kenan	Geçici Maslahatgüzar	1947-1947
Göker, Ali Muzaffer	Büyükelçi	1947-1949
Deringil, Efdal	Geçici Maslahatgüzar	1949-1950
Seymen, Numan Tahir	Büyükelçi	1950-1952

Litvanya (Riga)

Batu, Osman Nuri	İkinci Sınıf Elçi	1935-1940
------------------	-------------------	-----------

³³ Büyükelçi **Ahmet Ferit Tek**, Ağustos 1943'te emekli olmuştur. 13 Temmuz 1943-9 Eylül 1944 tarihleri arasında Tokyo Büyükelçiliğimizde bir geçici işgüder bulunmuş, fakat ismi saptanamamıştır-BNŞ

³⁴ Türkiye, 6 Ocak 1945 tarihinde Japonya ile diplomatik ilişkilerini kesti ve aynı gün Büyükelçi **Göker** Tokyo'dan ayrıldı. Türkiye, Birleşmiş Milletler Örgütü'ne kurucu üye olabilmek için 23 Şubat 1945 saat 18.00'den itibaren Japonya'ya ve Almanya'ya savaş ilân etti. Türkiye - Japonya diplomatik ilişkileri 1952 yılında yeniden kurulacak ve aynı yıl Tokyo Büyükelçiliğimiz tekrar açılacaktı.

Lübnan (Beyrut)

Abacıoğlu, Celâl Osman Elçi 1946-1952

Macaristan (Budapeşte)

Gerede, R. Hüsrev Elçi 1924-1925
Menemencioğlu, Numan Rıfat Sürekli Maslahatgüzar 1926-1927
Alkent, Nurettin Ferruh Sürekli Maslahatgüzar 1927-1927
Çınar, Vasıf Elçi 1927-1928
Erkin, Behiç Elçi 1929-1939
Ünaydın, Ruşen Eşref Elçi 1939-1943
Keçeci, Şevket Fuat Elçi 1943-1945
Aksel, Agâh Elçi 1946-1949
Tepeyran, Celâl Hazım Elçi 1950-1954

Meksika (Meksiko)

Ahmet Muhtar Bey Meksika'ya akredite
(Mollaoğlu) Washington BE 1931-1934
Mayatepek, Hasan Tahsin Sürekli Maslahatgüzar 1935-1938
Uzgören, Vedid Elçi 1947-1951

Mısır (Kahire)

Anamur, Reşit Elçilik umurunu tedvire
memur 2. kâtip 1925-1925
Akyüz, Muhittin Elçi 1925-1929
Sayıt, Mahmut Sait Geçici Maslahatgüzar 1929-1931
Alhan, M. Ali Şevki Sürekli Maslahatgüzar 1931-1933
Alhan, M. Ali Şevki Elçi 1933-1942
Seymen, Numan Tahir Elçi 1942-1946
Ayaşlı, Nizamettin Elçi 1946-1949
Keçeci, Şevket Fuat Büyükelçi 1949-1950
Birden, Abdülahat Geçici İşgüder 1950-1950
Togay, Hulusi Fuat Büyükelçi 1950-1954

Norveç (Oslo)

Anderiman, Süreyya	Elçi	1946-1957
--------------------	------	-----------

Pakistan (Karaçi)

Beyatlı, Yahya Kemal	Karaçi Büyükelçisi	1948-1949
Batı, Nebil	Karaçi Büyükelçisi	1949-1952

Polonya / Lehistan (Varşova)

Öngören, İbrahim Tali	Elçi	1924-1926
Tokçınar, Talat Rauf	Geçici Maslahatgüzar	1926-1926
Beyatlı, Yahya Kemal	Elçi	1926-1929
Karabuda, Zeki Hakkı	Geçici Maslahatgüzar	1929-1929
Menteş, Vasfi	Sürekli Maslahatgüzar	1929-1931
Pasin, Nihat Refik	Geçici Maslahatgüzar	1931-1931
Cevad Bey (Ezine)	Büyükelçi	1931-1932
Talû, Ercüment Ekrem	Geçici Maslahatgüzar	1932-1932
Tek, Ferit	Büyükelçi	1932-1939
Berker, Şevki	Büyükelçi	1947-1948
Görk, Haydar	Geçici İşgüder	1948-1949
Devrim, Şinasi	Büyükelçi	1949-1950
Bengütaş, Şakir Emin	Geçici İşgüder	1950-1951

Portekiz (Lizbon)

Keçeci, Şevket Fuat	Elçi	1941-1943 ³⁵
Aksel, Agâh	Elçi	1943-1946
Rızan, Kadri	Geçici İşgüder	1946-1946
Apak, Rahmi	Elçi	1946-1949 ³⁶

³⁵ 1931-1941 yılları arasında Madrid Elçilerimiz, sırasıyla Yahya Kemal Beyatlı, Ali Şevki Berker, Tevfik Kâmil Koperler ve Hulusi Fuat Togay, Lizbon'a da akredite edilmişlerdi. Mukim elçi olarak Lizbon'a atanan ilk elçi Şevket Fuat Keçeci olmuştur.

³⁶ 1949-1952 yıllarında Paris Büyükelçisi Numan Menemencioğlu Portekiz'e de akredite edilmiştir.

Romanya (Bükreş)

Cevat Bey (Ezine)	Temsilci sonra Elçi	1923-1924
Menemencioğlu, Numan Rıfat	Geçici Maslahatgüzar	1924-1925
Baydur, Hüseyin Ragıp	Elçi	1925-1929
Toprak, Sabri	Elçi	1929-1930
Tanrıöver, Hamdullah Suphi	Elçi	1931-1939
Tanrıöver, Hamdullah Suphi	Büyükelçi	1939-1944
İstinyeli, Şevkati	Elçi	1944-1947
Togay, Hulusi Fuat	Büyükelçi	1947-1949
Sayıt, Kemal	Geçici Maslahatgüzar	1951-1952

**Rusya, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
(Moskova, Kuybişev)**

Cebesoy, Ali Fuat	Büyükelçi	1920-1922
Karabuda, Zeki Hakkı	Geçici Maslahatgüzar	1922-1922
Aziz Bey	Geçici Maslahatgüzar	1922-1922
Ahmet Muhtar Bey (Mollaoğlu)	Büyükelçi	1922-1924
Akaygen, Mehmet Enis	Geçici Maslahatgüzar	1924-1925
Apaydın, Zekâi	Büyükelçi	1925-1927
Bıyıklıoğlu, Tevfik	Büyükelçi	1927-1928
Tokçınar, Talat Rauf	Geçici Maslahatgüzar	1928-1928
Çınar, Vasıf	Büyükelçi	1928-1929
Baydur, Hüseyin Ragıp	Büyükelçi	1929-1934
Çınar, Vasıf	Büyükelçi (2. kez)	1934-1935
Apaydın, Zekâi	Büyükelçi (2. kez)	1935-1939
Aktay, Ali Haydar	Moskova / Kuybişev	
	Büyükelçisi	1939-1942 ³⁷

³⁷ Savaş dolayısıyla SSCB Hükümeti, doğuya, Kuybşev şehrine taşındı. T.C. Moskova Büyükelçiliği de Kuybişeve'ye taşındı ve savaş yılları boyunca orada kaldı.-BNŞ

Zorlu, Fatin Rüştü	Kuybişev Geçici Maslahatgüzarı	1942-1942
Açıkalm, Cevat	Kuybişev Büyükelçisi	1942-1943
Baydur, Hüseyin Ragıp	Kuybişev/ Moskova Büyükelçisi (2. kez)	1943-1944
Sarper, Selim Rauf	Moskova Büyükelçisi	1944-1946
Akdur, Faik Zihni	Moskova Büyükelçisi	1946-1949
Dambel, Muammer	Moskova Geçici Maslahatgüzarı	1949-1949
Göker, Ali Muzaffer	Moskova Büyükelçi	1949-1952

Suriye (Şam)

Akşin, Abüllahat	Elçi	1946-1952
------------------	------	-----------

Suudi Arabistan (Cidde)

Süleyman Şevket Bey	Hicaz ve Yemen'de Siyasi Temsilci	1926-1927
Yurdman, Abdülgani Seni	Hicaz -Necid'de Siyasi Temsilci	1927-1930
Yurtman, Abdülgani Seni	Hicaz-Necid'de Sürekli Maslahatgüzar	1930-1931
Terkmen, Nafiz Haşmet	Geçici Maslahatgüzar	1931-1931
Ahmet Lütfullah Bey	Hicaz-Necid'de Siyasi Temsilci	1931-1932
Hotinli, Feridun	Geçici Maslahatgüzar	1932-1932
Arat, Celâl	Hicaz-Necid Sürekli İşgüder	1932-1936
Acarer, Talat	Geçici Maslahatgüzar	1936-1936
Paysal, Muhittin Reşit	Geçici Maslahatgüzar	1936-1937
Acarer, Talat	Sürekli Maslahatgüzar	1937-1938
Gören, Sadullah	Sürekli Maslahatgüzar	1938-1941
Ayaşlı, Nizamettin	Elçi	1942-1943

Sipahi, Emin Âli	Elçi	1944-1945
Carım, Fuat	Elçi	1945-1946
Kesim, Firuz	Sürekli Maslahatgüzar	1946-1947
Pasin, Rıfık Refik	Sürekli Maslahatgüzar	1947-1949
Tiritoğlu, Alâaddin	Elçi	1950-1950
Yemişçibaşı, Samim	Geçici Maslahatgüzar	1950-1951

Şili (Santiago de Şili)

Kayaâlp, Talat	Sürekli Maslahatgüzar	1930-1931
Akşin, Abdüllahat	Akredite Buenos Aires Elçisi	1943-1944
Arbel, Selahattin R.	Santiago Elçisi	1944-1950
Sedes, Yümnü	Geçici Maslahatgüzaer	1950-1950
Şaman, Bedri Tahir	Santiago Elçisi	1950-1954

Ürdün (Amman):

Şaman, Bedri Tahir	Amman Elçisi	1946-1949
Parer, Mucip	Amman Geçici Maslahatgüzarı	1949-1949
Pasin, Rıfık Refik	Amman Elçisi	1949-1950

Yugoslavya (Belgrad)

Tokay, Tahir Lütfi	Konsolos (Polonya Elçiliğine bağlı)	1924-1925
Tokay, Tahir Lütfi Tokay	Temsilci Yardımcısı	1925-1925
Bayur, Yusuf Hikmet	Temsilci	1925-1926
Bayur, Yusuf Hikmet	Elçi	1926-1927
Özkaya, İnayetullah	Geçici İşgüder	1927-1928
Aktay, Ali Haydar	Elçi	1928-1939
İstinyeli, Şefkati	Geçici İşgüder	1939-1939
Koperler, Tefvik Kâmil	Büyükelçi	1939-1949
Nuza, Fehmi	Geçici İşgüder	1949-1949

Yunanistan (Atina)

Batı, Nebil	Sürekli Maslahatgüzar	1923-1924
Pâker, Esat Cemal	Maslahatgüzar	1924-1925
Cevat Bey (Ezine)	Büyükelçi unvaniyle Elçi	1925-1929
Zeki Nebil Bey	Geçici Maslahatgüzar	1929-1929
Akaygen, Mehmet Enis	Elçi	1929-1934
Ünaydın, Ruşen Eşref	Elçi	1934-1939
Akaygen, Mehmet Enis	Büyükelçi (2. kez)	1939-1945
Ünaydın, Ruşen Eşref	Büyükelçi (2. kez)	1945-1952

I

**TÜRK DİPLOMATİK TEMSİLCİLERİNİN
SOYADLARINA GÖRE LİSTESİ
(1920-1950)**

Soyadı, adı	Görev yeri	Görev başı ve sonu
Abacıoğlu, Celâl Osman	Sofya Geçici Maslahatgüzarı	1930-1930
Abacıoğlu, Celâl Osman	Prag Daimi Maslahatgüzarı	1931-1931
Abacıoğlu, Celâl Osman	Beyrut Elçisi	1946-1952
Abdurrahman Bey	Kâbil Temsilcisi	1920-1922
Acarer, Talat	Cidde Geçici Maslahatgüzarı	1936-1936
Acarer, Talat	Cidde Sürekli Maslahatgüzarı	1937-1938
Açıkalin, Mahmut Cevat	Prag Daimi Maslahatgüzarı	1929-1931
Açıkalin, Mahmut Cevat	Moskova /Kuybişev Büyükelçisi	1942-1943
Açıkalin, Mahmut Cevat	Londra Büyükelçisi	1945-1952
Açıkalin, Mahmut Cevat	Roma Büyükelçisi	1954-1961
Ahmet Lütfullah Bey	Cidde Temsilcisi	1931-1932
Ahmet Muhtar Bey (Mollaoğlu)	Tiflis Temsilcisi	1921-1922

Ahmet Muhtar Bey (Mollaoğlu)	Moskova Büyükelçisi	1922-1924
Ahmet Muhtar Bey (Mollaoğlu)	Washington Büyükelçisi	1927-1934
Akant, İlhan	Kopenhag Geçici Maslahatgüzar	1949-1950
Akaygen, Mehmet Enis	Moskova Geçici Maslahatgüzarı	1924-1925
Akaygan, Mehmet Enis	Atina Elçisi	1929-1934
Akaygen, Mehmet Enis	Tahran Büyükelçisi	1934-1939
Akaygan, Mehmet Enis	Atina Büyükelçisi (2. kez)	1939-1945
Akça, Nuri Sabit	Prag Geçici Maslahatgüzarı	1927-1928
Akdur, Faik Zihni	Sofya Elçisi	1945-1946
Akdur, Faik Zihni	Moskova Büyükelçisi	1946-1949
Akdur, Faik Zihni	Paris Büyükelçisi	1960-1961
Aksel, Agâh	Stokholm Elçisi	1939-1943
Aksel, Agâh	Lizbonn Elçisi	1943-1946
Aksel, Agâh	Budapeşte Elçisi	1946-1949
Akşin, Abdülahat	Lahey Sürekli Maslahatgüzarı	1935-1938
Akşin, Abdülahat	Buenos-Aires Elçisi	1938-1946
Akşin, Abdülahat	Santiago'ya da akredite	1943-1944
Akşin, Abdülahat	Şam Elçisi	1946-1952
Akşin, Abdülahat	Varşova Büyükelçisi	1952-1957
Aktay, Ali Haydar	Kopenhag Daimi Maslahatgüzarı	1925-1928
Aktay, Ali Haydar	Stokholm Daimi Maslahatgüzarı	1926-1928
Aktay, Ali Haydar	Belgrad Elçisi	1928-1939
Aktay, Ali Haydar	Moskova/Kuybişev Büyükelçisi	1939-1942

Akyüz, Muhittin	Tahran Büyükelçisi	1922-1925
Akyüz, Muhittin	Kahire Elçisi	1925-1929
Alhan, Mehmet Ali Şevki	Kahire Daimi Maslahatgüzar	1931-1933
Alhan, Mehmet Ali Şevki	Kahire Elçisi	1933-1942
Alhan, Mehmet Ali Şevki	(Wahington BE’de Refakatte Elçi)	1944-1944)
Alhan, Mehmet Ali Şevki	Ottawa Elçisi	1944-1947
Alkent, Nurettin Ferruh	Budapeşte Sürekli Maslahatgüzarı	1927-1927
Alkent, Nurettin Ferruh	Londra Geçici Maslahatgüzarı	1932-1932
Alkent, Nurettin Ferruh	Tokyo Geçici Maslahatgüzarı	1939-1939
Anderiman, Süreyya	Oslo Elçisi	1946-1957
Apak, Rahmi	Lizbon Elçisi	1946-1949 ³⁸
Apak, Rahmi	Bağdat Elçisi	1949-1952
Aras, Tevfik Rüştü	Londra Büyükelçisi	1939-1942
Arat, Celâl	Cidde Sürekli Maslahatgüzarı	1932-1936
Arbel, Bedii	Stokholm Elçisi	1946-1949
Arbel, Selahattin R.	Santiago Elçisi	1944-1950
Arbel, Selahattin R.	Prag Elçisi	1950-1952
Arıkan, Safvet	Berlin Büyükelçisi	1942-1944
Atuner, Mehmet Esat	Lahey’de Elçilik muhafızı	1922-1923 ³⁹
Atuner, Mehmet Esat	Lahey Sürekli Maslahatgüzarı	1924-1928
Atuner, Mehmet Esat	Madrid Elçisi	1944-1951
Ayaşlı, Nizamettin	Addis Ababa Maslahatgüzarı	1935-1936 ⁴⁰

³⁸ 1949-1952 yıllarında Paris Büyükelçisi **Numan Menemencioğlu** Portekiz’e de akredite edilmiştir.

³⁹ TBMM 1 Kasım 1922’de Saltanatı kaldırınca, 4 Kasım 1922 günü Tevfik Paşa Hükümeti istifa etti ve İstanbul, TBMM idaresine geçti. Dolayısıyla Lahey’deki Osmanlı Elçiliği kapandı. Oradaki Osmanlı Hükümeti temsilcisi Nusret Sadullah Bey’in (Ayaşlı) görevi sona erdi ve Mehmet Esat Bey (Atuner), TBMM Hükümeti görevlisi olarak Elçiliğin muhafazası görevini üstlendi.-

⁴⁰ T.C. Adis Abeba Elçiliği, 1931-1935 kapalı kalmıştı. 1935 yılında Etyopya’nın (Habeşistan) İtalya tarafından işgali yüzünden Elçiliğimiz 1936’da temelli kapanmış ve ancak 1957 yılında yeniden açılmıştır.

Ayaşlı, Nizamettin	Cidde Elçisi	1942-1943
Ayaşlı, Nizamettin	Stokholm Elçisi	1943-1946
Ayaşlı, Nizamettin	Kahire Elçisi	1946-1949
Ayaşlı, Nizamettin	Brüksel Elçisi	1949-1950
Ayaşlı, Nizamettin	Bonn Misyonu Şefi	1950-1951
Ayaşlı, Nizamettin	Bonn Büyükelçisi	1951-1952
Aziz Bey	Moskova Geçici Maslahatgüzarı	1922-1922
Balısoy, Server Cemal	Sofya'da Türk memur	1924-1925 ⁴¹
Batı, Nebil	Atina Sürekli Maslahatgüzarı	1923-1924
Batı, Nebil	Brüksel Elçisi	1939-1940 ⁴²
Batı, Nebil	Bağdat Elçisi	1945-1948
Batı, Nebil	Karaçi Büyükelçisi	1949-1952
Batu, Nuri	Lahey Sürekli Maslahatgüzar	1931-1935
Baydur, Hüseyin Ragıp	Paris Temsilci Vekili	1924-1925
Baydur, Hüseyin Ragıp	Bükreş Elçisi	1925-1929
Baydur, Hüseyin Ragıp	Moskova Büyükelçisi	1929-1934
Baydur, Hüseyin Ragıp	Roma Büyükelçisi	1934-1943
Baydur, Hüseyin Ragıp	Moskova Büyükelçisi (2. kez)	1943-1944
Baydur, Hüseyin Ragıp	Washington Büyükelçisi	1945-1948
Baydur, Hüseyin Ragıp	Roma Büyükelçisi (2. kez)	1948-1952
Baydur, Hüseyin Ragıp	Londra Büyükelçisi	1952-1955
Baykurt, Cami	Roma Temsilcisi	1920-1922
Bayur, Hilmi Kâmil	Brüksel Geçici Maslahatgüzarı	1933-1933
Bayur, Yusuf Hikmet	Londra Maslahatgüzarı	1924-1924
Bayur, Yusuf Hikmet	Belgrad Temsilcisi	1925-1926

⁴¹ Türkiye ile Bulgaristan arasında henüz diplomatik ilişki kurulamamıştır ve Bulgaristan'daki Türk haklarını İspanya Elçiliği korumaktadır. Server Cemal Bey, Sofya'daki İspanya Elçiliği refakatinde görev yapmaktadır.-BNS

⁴² Belçika 1940 yılında Almanya tarafından işgal edilince Brüksel Elçiliğimiz kapanmış ve 1945 yılına kadar kapalı kalmıştır. O yıl yeniden açılan Brüksel Elçiliğimize atanan Elçi H. B. Lostar olmuştur.

Bayur, Yusuf Hikmet	Belgrad Elçisi	1926-1927
Bayur, Yusuf Hikmet	Kâbil Büyükelçisi	1928-1931
Bengütaş, Şakir Emin	Varşova Geçici Maslahatgüzarı	1950-1951
Bergman, Münir Süreyya	Madrid Sürekli Maslahatgüzarı	1925-1927
Berker, Ali Şevki	Madrid Elçisi	1933-1934
Berker, Ali Şevki	Sofya Elçisi	1934-1942
Berker, Ali Şevki	Vichy Büyükelçisi	1943-1944
Berker, Ali Şevki	Varşova Büyükelçisi	1947-1948
Beyatlı, Yahya Kemal	Varşova Elçisi	1925-1929
Beyatlı, Yahya Kemal	Madrid Elçisi	1929-1932
Beyatlı, Yahya Kemal	Lizbon'a akredite Elçi	1931-1932
Beyatlı, Yahya Kemal	Karaçi Büyükelçisi	1948-1949
Bıyıklıoğlu, Tefvik	Moskova Büyükelçisi	1927-1928
Birden, Abdülahat	Kahire Geçici Maslahatgüzarı	1950-1950
Birgi, Muharrem Nuri	Madrid Geçici Maslahatgüzarı	1943-1944
Birgen, Refik	Bern Daimi Maslahatgüzarı	1924-1925
Carım, Fuat	Cidde Elçisi	1945-1946
Carım, Fuat	Rio de Janeiro Büyükelçisi	1949-1957
Cebesoy, Ali Fuat	Moskova Büyükelçisi	1920-1922
Celalettin Arif Bey	Roma Temsilcisi	1922-1923
Cenani, Kemal	Buenos Aires Geçici Maslahatgüzarı	1946-1946
Cevat Bey (Ezine)	Bükreş Temsilcisi/Elçisi	1923-1924
Cevat Bey (Ezine)	Paris Büyükelçisi	1924-1925
Cevat Bey (Ezine)	Atina Elçisi (Büyükelçi unvanlı)	1925-1929 ⁴³
Cevat Bey (Ezine)	Tokyo Elçisi	1929-1931

⁴³ Cevat Bey, Büyükelçi unvanıyla Paris'e atanmıştı. Fakat 1925 yılında eski Başbakan Fethi Okya'nın Paris'e Büyükelçi olarak atanması gerektiğinden Cevat Bey, Paris'ten Atina Elçiliğine nakledildi. Yunanistan ile Türkiye arasındaki diplomatik ilişkiler Elçilik düzeyinde olduğu için Cevat Bey Atina'da Elçi durumunda idi, fakat Büyükelçi unvanı olan bir Elçi idi. -BNŞ.

Cevat Bey (Ezine)	Tokyo Büyükelçisi	1931-1931
Cevat Bey (Ezine)	Varşova Büyükelçisi	1931-1932
Çınar, Vasıf	Prag Elçisi	1925-1927
Çınar, Vasıf	Budapeşte Elçisi	1927-1928
Çınar, Vasıf	Moskova Büyükelçisi	1928-1929
Çınar, Vasıf	Roma Büyükelçisi	1932-1934
Çınar, Vasıf	Moskova Büyükelçisi (2. kez)	1934-1935
Dambel, Muammer Hamdi	Kopenhag Geçici Maslahatgüzarı	1928-1929 ⁴⁴
Dambel, Muammer Hamdi	Nanking Geçici Maslahatgüzarı	1947-1948
Dambel, Muammer Hamdi	Moskova Geçici Maslahatgüzarı	1949-1949
Danişmend, Basri Reşit	Tirana Maslahatgüzarı	1932-1934
Davas, Suat	Roma Temsilcisi	1923-1924
Davas, Suat	Roma Elçisi	1924-1929
Davas, Suat	Roma Büyükelçisi	1929-1932
Davas, Suat	Paris Büyükelçisi	1932-1939
Davas, Suat	Tahran Büyükelçisi	1939-1941
Demirel, Ahmet Rüştü	Bern Daimi Maslahatgüzarı	1923-1924
Demirel, Ahmet Rüştü	Tirana Maslahatgüzarı	1929-1931
Demirel, Ahmet Rüştü	Madrid Maslahatgüzarı	1938-1939
Demirel, Muammer Hamdi	Stokholm Geçici Maslahatgüzarı	1928-1929
Deringil, Efdal	Ottawa Geçici Maslahatgüzarı	1949-1950
Devrim, Şinasi	Varşova Büyükelçisi	1949-1950
Ekinci, Hicabi	Bern Geçici Maslahatgüzarı	1949-1951
Enver Bey	Sofya'da B. Konsolos	1923-1924 ⁴⁵

⁴⁴ 1929-1938 yılları arasında Stokholm Elçisi Kopenhag'a da akredite edilmiştir.

⁴⁵ Türkiye ile Bulgaristan arasında henüz diplomatik ilişki kurulamamıştır ve Bulgaristan'daki Türk haklarını İspanya Elçiliği korumaktadır. Enver Bey, Sofya'daki İspanya Elçiliği refakatinde görev yapmaktadır.-BNŞ

Enver Bey	Brüksel Sürekli Maslahatgüzarı	1924-1925
Erhan, Ahmet Münir	Addis Ababa Maslahatgüzarı	1926-1931
Erkin, Behiç	Budapeşte Elçisi	1929-1939
Erkin, Behiç	Paris/Vichy Büyükelçisi	1940-1943
Erkin, Feridun Cemal	Roma Büyükelçisi	1947-1948
Erkin, Feridun Cemal	Washington Büyükelçisi	1948-1955
Erkin, Feridun Cemal	Paris Büyükelçisi	1957-1960
Erol, Orhan Halit	Washington Maslahatgüzarı	1944-1945
Erteğün, Mehmet Münir	Bern Elçisi	1925-1929
Erteğün, Mehmet Münir	Paris Büyükelçisi	1930-1932
Erteğün, Mehmet Münir	Londra Büyükelçisi	1932-1934
Erteğün, Mehmet Münir	Washington Büyükelçisi	1934-1944
Esat Bey	Tiflis Temsilcisi	1923-1924
Esandal, Memduh Şevket	Bakû Temsilcisi	1920-1923
Esandal, Memduh Şevket	Tahran Büyükelçisi	1925-1930
Esandal, Memduh Şevket	Kâbil Büyükelçisi	1933-1941
Ferid Bey	Bakû Temsilci Vekili	1923-1924
Fuat Bey	Tirana Geçici Maslahatgüzarı	1928-1929
Gerede, R. Hüsrev	Budapeşte Elçisi	1924-1926
Gerede, R. Hüsrev	Sofya Elçisi	1926-1930
Gerede, R. Hüsrev	Tahran Büyükelçisi	1930-1934
Gerede, R. Hüsrev	Tokyo Büyükelçisi	1936-1939
Gerede, R. Hüsrev	Berlin Büyükelçisi	1939-1942
Gerede, R. Hüsrev	Rio de Janeiro Büyükelçisi	1947-1949
Gökhart, Kenan	Vichy Geçici Maslahatgüzarı	1943-1943
Gökart, Kenan	Ottawa Geçici Maslahatgüzarı	1947-1947

Göker, Ali Muzaffer	Tokyo Büyükelçisi	1944-1945 ⁴⁶
Göker, Ali Muzaffer	Ottava Büyükelçisi	1947-1949
Göker, Ali Muzaffer	Moskova Büyükelçi	1949-1952
Gören, Sadullah	Cidde Sürekli Maslahatgüzarı	1938-1941
Görk, Haydar	Varşova Geçici Maslahatgüzarı	1948-1949
Gürer, Cevat Abbas	Sofya Temsilcisi	1921-1921
Halulu, Siret	Madrid Sürekli Maslahatgüzarı	1928-1928
Halulu, Siret	Lahey Geçici Maslahatgüzarı	1929-1929
Hilmi Bey	Roma Temsilci Vekili	1923-1923
Hozar, Faik Hüseyin	Bern Geçici Maslahatgüzar	1929-1930
Hozar, Faik Hüseyin	Prag Elçisi	1946-1948
Hozar, Faik Hüseyin	Viyana Elçisi	1950-1952
Hüsamettin Efendi	Tiflis Temsilci Vekili	1921-1921
İbrahim Osman	Tallin Maslahatgüzarı	1931-1935
İlden, Şerif	Kopenhag Geçici Maslahatgüzarı	1941-1946
İlkin, Nedim Veysel	Lahey Büyükelçisi	1948-1948
İlkin, Nedim Veysel	Brüksel Elçisi	1950-1952
İnegöllüoğlu, Müşfik Selâmi	Tahran Geçici Maslahatgüzarı	1939-1939
İrdelp, Mehmet Kâmil	Brüksel Sürekli Maslahatgüzarı	1925-1933
İstinyeli, Şevkati Nuri	Prag Sürekli Maslahatgüzarı	1932-1933
İstinyeli, Şefkati Nuri	Belgrat Geçici Maslahatgüzarı	1939-1939

⁴⁶ Türkiye, 6 Ocak 1945 tarihinde Japonya ile diplomatik ilişkilerini kesti ve aynı gün Büyükelçi Göker Tokyo'dan ayrıldı. Türkiye, Birleşmiş Milletler Örgütü'ne kurucu üye olabilmek için 23 Şubat 1945 saat 18.00'den itibaren Japonya'ya ve Almanya'ya savaş ilân etti. Türkiye - Japonya diplomatik ilişkileri 1952 yılında yeniden kurulacak ve aynı yıl Tokyo Büyükelçiliğimiz tekrar açılacaktı.

İstinyeli, Şefkati Nuri	Bükreş Elçisi	1944-1947
İstinyeli, Şevkati Nuri	Sofya Elçisi	1947-1949
İstinyeli, Şevkati Nuri	Tel Aviv Elçisi	1952-1956
İstinyeli, Şefkati Nuri	Rio de Janeiro Büyükelçisi	1957-1960
Karabuda, Zeki Hakkı	Moskova Geçici Maslahatgüzarı	1922-1922
Karabuda, Zeki Hakkı	Varşova Maslahatgüzarı	1929-1929
Karabuda, Zeki Hakkı	Tiran Maslahatgüzarı	1931-1932
Karaosmanoğlu, Yakup Kadri	Tiran Elçisi	1934-1936
Karaosmanoğlu, Yakup Kadri	Prag Elçisi	1936-1939
Karaosmanoğlu, Yakup Kadri	Lahey Elçisi	1939-1940 ⁴⁷
Karaosmanoğlu, Yakup Kadri	Bern Elçisi	1942-1949
Karaosmanoğlu, Yakup Kadri	Tahran Büyükelçisi	1949-1950
Karaosmanoğlu, Yakup Kadri	Bern Elçisi (2. Kez)	1951-1954
Kavur, Kemal Nijat	Helsinki Sürekli Maslahatgüzarı	1946-1949
Kavur, Kemal Nijat	Helsinki Elçisi	1949-1952
Kayaalp, Talat	Bağdat Sürekli Maslahatgüzarı	1928-1928
Kayaalp, Talat	Şili Sürekli Maslahatgüzarı	1930-1931
Keçeci, Şevket Fuat	Kopenhag Elçisi	1939-1941

⁴⁷ İkinci Dünya Savaşında, Mayıs 1940'ta Alman orduları Hollanda'yı işgal edince, Lahey'deki Türkiye Elçiliği çalışmalarını tatil etti ve Elçi Yakup Kadri Karaosmanoğlu 4 Temmuz 1940 günü görevinden ayrıldı. Bu konuda Y.K. Karaosmanoğlu'nun *Zoraki Diplomat* adlı anılarında ayrıntılı bilgi bulunmaktadır. Savaş sonunda, 1946 yılında Lahey Elçiliğimiz yeniden çalışmalarına başlamıştır.

Keçeci, Şevket Fuat	Lizbon Elçisi	1941-1943 ⁴⁸
Keçeci, Şevket Fuat	Budapeşte Elçisi	1943-1945
Keçeci, Şevket Fuat	Brüksel Elçisi	1947-1949
Keçeci, Şevket Fuat	Kahire Büyükelçisi	1949-1950
Kenanoğlu, Mustafa	Nanking Geçici Maslahatgüzarı	1948-1949
Kesim, Firuz	Cidde Sürekli Maslahatgüzarı	1946-1947
Kıran, Süleyman Saip	Sofya'da geçici Maslahatgüzarı	1934-1934
Koperler, Tefvik Kâmil	Sofya Elçisi	1931-1934
Koperler, Tefvik Kâmil	Madrid Elçisi	1934-1938
Koperler, Tefvik Kâmil	Lizbon'a akredite Elçi	1934-1938
Koperler, Tefvik Kâmil	Belgrat Büyükelçisi	1939-1949
Köprülü, Kemal	Kabil Büyükelçisi	1942-1945
Köprülü, Kemal	Tahran Büyükelçisi	1945-1949
Köseraif, Ragıp Raif	Stokholm Sürekli Maslahatgüzar	1929-1933
Layık Mukbil Bey	Stokholm Sürekli Maslahatgüzarı	1923-1926
Lostar, Hasan Basri	Brüksel Elçisi	1945-1946
Mayatepek, Hasan Tahsin	Meksiko Sürekli Maslahatgüzarı	1935-1938
Mayatepek, Hasan Tahsin	Rio Sürekli Maslahatgüzarı	1938-1938
Mekin, Mukbil Bey	Madrid Sürekli Maslahatgüzarı	1923-1925

⁴⁸ 1931-1941 yılları arasında Madrid Elçilerimiz, sırasıyla Yahya Kemal Beyatlı, Ali Şevki Berker, Tefvik Kâmil Koperler ve Hulusi Fuat Togay, Lizbon'a da akredite edilmişlerdi. Mukim elçi olarak Lizbon'a atanan ilk elçi Şevket Fuat Keçeci olmuştur.

Menemencioğlu, Numan Rifat	Bükreş Geçici Maslahatgüzarı	1924-1925
Menemencioğlu, Numan Rifat	Budapeşte Sürekli Maslahatgüzar	1926-1927
Menemencioğlu, Numan Rifat	Paris Büyükelçisi	1944-1956 ⁴⁹
Menteş, Hasan Vasfi	Tahran Geçici Maslahatgüzarı	1926-1927
Menteş, Hasan Vasfi	Varşova Sürekli Maslahatgüzarı	1929-1931
Menteş, Hasan Vasfi	Sofya Elçisi	1942-1945
Miroğlu, Cemil	Tahran Geçici Maslahatgüzarı	1944-1945
Nuza, Fehmi	Belgrad Geçici Maslahatgüzarı	1949-1949
Okyar, Ali Fethi	Paris Büyükelçisi	1925-1930
Okyar, Ali Fethi	Londra Büyükelçisi	1934-1939
Polar, Abdullah Zeki	Şahey Büyükelçisi	1949-1955
Orbay, Hüseyin Rauf	Londra Büyükelçisi	1942-1944
Oyman, Şinasi	Buenos Aires G. Maslahatgüzarı	1950-1952
Öngören, İbrahim Tali	Varşova Orta Elçisi	1924-1926
Özdoğanlı, Behçet Şefik	Madrid Sürekli Maslahatgüzarı	1928-1929
Özdoğanlı, Fikret Şefik	Sofya Geçici Maslahatgüzarı	1931-1931
Özdoğanlı, Fikret Şefik	Bern Geçici Maslahatgüzarı	1936-1936
Özdoğanlı, Fikret Şefik	Bağdat Geçici Maslahatgüzarı	1954-1954
Özdoğanlı, Fikret Şefik	Tunus Maslahatgüzarı	1956-1957

⁴⁹ 30 Kasım 1944'te Paris'te göreve başlamış olan Numan Menemencioğlu, bu görevde iken 2 Kasım 1956'da emekli oldu.

Özdoğan, Fikret Şefik	Addis Ababa Büyükelçisi	1957-1958
Özkaya, İnyetullah	Belgrad Geçici Maslahatgüzarı	1927-1928
Özmen, Necdet	Nanking Geçici Maslahatgüzarı	1948-1948
Özmen, Necdet	Kopenhag Geçici Maslahatgüzarı	1950-1951
Pâker, Esat Cemal	Atina Sürekli Maslahatgüzarı	1923-1924
Pâker, Esat Cemal	Lahey Sürekli Maslahatgüzarı	1929-1930
Parer, Mucip	Amman Geçici Maslahatgüzarı	1949-1949
Pasin, Nihat Refik	Varşova Geçici Maslahatgüzarı	1931-1931
Pasin, Rıfkı Refik	Cidde Sürekli Maslahatgüzarı	1947-1949
Pasin, Rıfkı Refik	Amman Elçisi	1949-1950
Payman, Kemal Aziz	Kopenhag Elçisi	1946-1949
Paysal, Muhittin Raşit	Cidde Geçici Maslahatgüzarı	1936-1937
Pınar, Nureddin	Kopenhag Geçici Maslahatgüzarı	1938-1939
Pınar, Nureddin	Stokholm Geçici Maslahatgüzarı	1938-1939
Pirali, Feridun	Stokholm Geçici Maslahatgüzarı	1949-1950
Rıfat Bey	Bern Geçici Maslahatgüzarı	1925-1925
Rıfat Necip Bey	Madrid Geçici Maslahatgüzarı	1927-1927
Rızan, Kadri	Londra Geçici Maslahatgüzarı	1939-1939

Rızan, Kadri	Lizbon Geçici Maslahatgüzarı	1946-1946
Rızan, Basri	Sofya Geçici Maslahatgüzarı	1949-1951
Sarper, Selim Rauf	Moskova Büyükelçisi	1944-1946
Sarper, Selim Rauf	Roma Büyükelçisi	1946-1947
Sayıt, Kemal	Bükreş Geçici Maslahatgüzarı	1951-1952
Sayıt, Mahmut Sait	Kahire Geçici Maslahatgüzarı	1931-1931
Sedes, Yümnü	Stokholm Geçici Maslahatgüzarı	1949-1949
Sedes, Yümnü	Santiago Geçici Maslahatgüzarı	1950-1950
Seymen, Numan Tahir	Berlin BE muhafızı (İsviçre BE)	1920-1923
Seymen, Numan Tahir	Kahire Elçisi	1942-1946
Seymen, Numan Tahir	Viyana Elçisi	1947-1950
Sermen, Numan Tahir	Ottawa Büyükelçisi	1950-1952
Seymen, Numan Tahir	Yeni Delhi Büyükelçisi	1953-1955
Sipahi, Emin Ali	Brüksel Sürekli Maslahatgüzarı	1933-1938
Sipahi, Emin Âli	Çunking Elçisi	1939-1942 ⁵⁰
Sipahi, Emin Ali	Cidde Elçisi	1944-1945
Sipahi, Emin Ali	Buenos Aires Elçisi	1946-1950
Sipahi, Emin Ali	Stokholm Elçisi	1950-1951
Süleyman Şevket Bey	Cidde'de Siyasi Temsilci	1926-1927
Şaman, Bedri Tahir	Amman Elçisi	1946-1949
Şaman, Bedri Tahir	Santiago Elçisi	1950-1954
Talû, Ercüment Ekrem	Varşova Geçici Maslahatgüzarı	1932-1932

⁵⁰ 1931'de Çin-Japon Savaşı nedeniyle Milliyetçi Çin'in başkenti Nanking'den Çunking'e taşınmış, T.C. Elçiliği de Çunking'de açılmıştır.

Tanrıöver, Hamdullah Suphi	Bükreş Elçisi	1931-1939
Tanrıöver, Hamdullah Suphi	Bükreş Büyükelçisi	1939-1944
Taray, Cemal Hüsnü	Bern Elçisi	1930-1936
Taray, Cemal Hüsnü	Brüksel Elçisi	1938-1939
Taray, Cemal Hüsnü	Varşova Büyükelçisi	1939-1940
Taray, Cemal Hüsnü	Tahran Büyükelçisi	1941-1944
Taray, Cemal Hüsnü	Roma Büyükelçisi	1945-1946
Taray, Cemal Hüsnü	Atina Büyükelçisi	1952-1954
Taray, Cemal Hüsnü	Santiago Büyükelçisi	1954-1960
Tebelen, Abdül-Menan	Çunking Sürekli Maslahatgüzarı	1942-1943
Tek, Ahmet Ferit	Paris Temsilcisi	1921-1923
Tek, Ahmet Ferit	Londra Büyükelçisi	1925-1932
Tek, Ahmet Ferit	Varşova Büyükelçisi	1932-1939
Tek, Ahmet Ferit	Tokyo Büyükelçisi	1939-1943
Tengirşek, Yusuf Kemal	Londra Temsilcisi	1924-1924
Tepeyran, Celâl Hazım	Paris Geçici Maslahatgüzarı	1930-1930
Tepeyran, Celâl Hazım	Budapeşte Elçisi	1950-1954
Terkem, Nafiz Haşmet	Cidde Geçici Maslahatgüzarı	1931-1931
Tevs, Fuat Abdüüsselâm	Sofya'da Geçici Maslahatgüzarı	1930-1931
Tiritoğlu, Alâaddin	Cidde Elçisi	1950-1950
Togay, Hulusi Fuad	Tokyo Sürekli Maslahatgüzarı	1925-1929
Togay, Hulusi Fuad	Nanking Sürekli Maslahatgüzarı	1929-1931 ⁵¹

⁵¹ Milliyetçi Çin'in o zamanki başkenti Nanking'de 1929 yılında açılan T. C. Elçiliği, bütçe düşüncesiyle 1931'de kapanmış ve 1939 yılında Çunking'de tekrar açılmıştır.

Togay, Hulusî Fuad	Tiran Elçisi	1938-1939
Togay, Hulusi Fuad	Madrid Elçisi	1939-1943
Togay, Hulusi Fuad	Lizbon'a akredite Elçi	1939-1941
Togay, Hulusi Fuad	Çunking /Nanking Büyükelçisi	1944-1947 ⁵²
Togay, Hulusi Fuad	Bükreş Büyükelçisi	1947-1949
Togay, Hulusi Fuad	Kahire Büyükelçisi	1950-1954
Tokay, Tahir Lütfi	Belgrad Konsolosu	1924-1925
Tokay, Tahir Lütfi	Belgrad Temsilci Yardımcısı	1925-1925
Tokay, Tahir Lütfi	Tiran Elçisi	1925-1929
Tokay, Tahir Lütfi	Bağdat Elçisi	1929-1939
Tokçınar, Talat Rauf	Varşova Geçici Maslahatgüzarı	1926-1926
Tokçınar, Talat Rauf	Moskova Geçici Maslahatgüzarı	1928-1928
Türkgeldi, Âli	Sofya'da Başkâtip	1925-1926 ⁵³
Türkgeldi, Âli	Sofya Sürekli Maslahatgüzarı	1926-1926
Türkgeldi, Âli	Lahey Sürekli Maslahatgüzarı	1928-1929
Türkgeldi, Âli	Rio de Janeiro Elçisi	1929-1931
Türkgeldi, Âli	Tiran Elçisi	1937-1938
Türkgeldi, Âli	Lahey Elçisi	1946-1948
Türkgeldi, Âli	Yeni Deli Büyükelçisi	1948-1951
Türkgeldi, Âli	Tahran Büyükelçisi	1951-1955
Türkkan, Fahrettin	Kâbil Elçisi	1922-1926

⁵² Japonlar 1945 yılında Mançurya'dan ve Çin'den çekildiler ve Uzak Doğu'daki savaş Ağustos 1945'de sona erdi. Bunun üzerine Çin Hükümeti başkent Nanking'e döndü. Türkiye Büyükelçiliği de 1946 yazında Nanking'e taşındı. Bu arada Çin'de iç savaş başladı ve giderek kızıştı.

⁵³ Âli Türkgeldi önce Sofya'daki İspanya Elçiliği refakatinde Başkâtip olarak görev yapıyordu. Çünkü Türkiye ile Bulgaristan arasında henüz diplomatik ilişki kurulmamıştı ve Bulgaristan'daki Türk haklarını İspanya koruyordu. 18 Ekim 1925 tarihinde, Ankara'da Türkiye -Bulgaristan Dostluk Antlaşması imzalandı ve antlaşma TBMM tarafından 30 Mayıs 1926 tarihinde onaylandıktan sonra Türk-Bulgar diplomatik ilişkileri kuruldu. Bunun üzerine Âli Türkgeldi Sofya'ya temsilci olarak atandı ve oraya atanacak ilk Cumhuriyet Elçisi Hüsrev Gerede'nin gelişini bekledi.-BNŞ

Umar, Ahmet	Bağdat Geçici Maslahatgüzarı	1948-1949
Uşaklıgil, Vedat	Prag'da Sürekli Maslahatgüzarı	1931-1932
Uzel, İlhami	Tahran Geçici Maslahatgüzarı	1941-1941
Uzgören, Vedid	Meksiko Elçisi	1947-1951
Ünaydın, Ruşen Eşref	Tirana Elçi	1934-1934
Ünaydın, Ruşen Eşref	Atina Elçisi	1934-1939
Ünaydın, Ruşen Eşref	Budapeşte Elçisi	1939-1943
Ünaydın, Ruşen Eşref	Roma Büyükelçisi	1943-1944
Ünaydın, Ruşen Eşref	Londra Büyükelçisi	1944-1945
Ünaydın, Ruşen Eşref	Atina Büyükelçisi (2. Kez)	1945-1952
Üstün, Ahmet Cevat	Prag Sürekli Maslahatgüzarı	1928-1929
Üstün, Ahmet Cevat	Viyana Elçisi	1934-1938
Üstün, Ahmet Cevat	Lahey Elçi Maslahatgüzarı	1938-1939
Üstün, Ahmet Cevat	Bağdat Elçisi	1939-1945
Üstün, Ahmet Cevat	Kâbil Büyükelçisi	1945-1949
Varnalı, Memduh Kemal	Madrid Geçici Maslahatgüzarı	1927-1927
Yemişçibaşı, Samim	Cidde Geçici Maslahatgüzarı	1950-1951
Yolga, Namık	Paris Geçici Maslahatgüzarı	1956-1957
Yurdman, Abdülğani Seni	Cidde'de Siyasi Temsilci	1927-1930
Yurtman, Abdülğani Seni	Cidde'de Sürekli Maslahatgüzarı	1930-1931
Zeki Nebil Bey	Atina Geçici Maslahatgüzarı	1929-1929
Zeki Nebil Bey	Roma'da Geçici Maslahatgüzarı	1934-1934
Zorlu, Fatin Rüştü	Kuybişev Geçici Maslahatgüzarı	1942-1942

II

YEDİ TÜRK DİPLOMATİK TEMSİLCİ

(1)

MUHİTTİN AKYÜZ

Tümgeneral, Büyükelçi

(1869-1940)

(Dışişleri Sicil No. 10150)

Genelkurmay yayınında özgeçmişini şöyle veriliyor:

Muhittin Akyüz. Tümgeneral (1304-P.38) (1870-1940).

Aile durumu: 1870 yılında İstanbul'da doğdu. Şevki Paşa'nın oğludur. 13 Ekim 1940'ta öldü. Ankara Hava Şehitliği'nde gömülüdür.

Öğrenim durumu: 1885-1888'de Harp Okulunu bitirdi. Arapça, Almanca ve Fransızca biliyordu.

Yükselme tarihleri: 1888'de teğmen, 1891'de üsteğmen, 1893'te yüzbaşı, 1898'de binbaşı, 1902'de yarbay, 1912'de albay, 1916'da mirliva (tümgeneral).

Askeri görevleri: Haziran-Temmuz 1888'de 28 nci Alay 2 nci tabur 4 ncü bölükte. Temmuz 1888-1905'te Harp Okulunda öğretmen yardımcısı ve öğretmen. 1905'te öğrencilere Padişah aleyhinde bulunduğu gerekçesiyle Fizan'a, daha sonra Diyarbakır'a ve Erzurum'a sürüldü. 1908'de af dolayısıyla rütbelerini de geri alarak 1 nci Ordu açığına ve sonra Harbiye Nezareti Piyade Dairesi 1 nci Şube Müdürlüğüne atandı (1 Mayıs 1908). Mart-Eylül 1909'da 1 inci Ordu, 2 nci Ordu Müfettişliği ve sonra Harbiye Nazırlığı Emir Subayı. Eylül 1909-Ağustos 1912'de Beyoğlu Mutasarrıfı. Ağustos-Ekim 1912'de Harbiye Nezareti Muhakemat Dairesi üyesi. Ekim 1912-Ağustos 1913'te 4 ncü Tümen 11 nci Alay Komutanı ve bir süre 4 ncü Tümen Komutan Vekili. Eylül 1913-Aralık 1916'da Asir Tümeni Komutanı ve Asir Mutasarrıfı. Aralık 1916-Şubat 1919'da Hicaz Kolordu Komutanı. 8 Şubat 1919'da İngilizler tarafından tutsak edilerek Mısır'a götürüldü. 9 Eylül 1920'de esareten döndü ve hemen Ankara'ya geçti. Eylül 1920-1 Kasım 1921'de Kastamonu ve Bolu Havalisi komutanı. 1 Kasım 1921-7 Ekim 1922'de Adana ve Havalisi Komutanı. 7 Ekim 1922-24 Eylül 1928 Tahran,

sonra Kahire Büyükelçisi. 7 Ekim 1928'de askerlikten emekliye ayrılarak Dışişleri Bakanlığı kadrosuna geçti.

Sivil hayattaki görevleri: Hariciyeci (Büyükelçi).

Katıldığı Savaşlar: 1912-1913 Balkan, Birinci Dünya ve İstiklâl Savaşları.

Nişan, Madalya ve Takdirnameleri: Harp Madalyası, Gümüş Muharebe Liyakat Madalyası, Gümüş Muharebe İmtiyaz Madalyası, İstiklâl Madalyası.⁵⁴

*

Muhittin Akyüz, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*'nde şöyle tanıtıyor:

Kurtuluş mücadelesinde hizmetile tanınmış, Elçilik ve Mebuslukta bulunmuş Generallerimizdendir. İstanbul'da doğdu. Edirne Evkaf Muhasibesi Şevki Bey'in oğludur.1888'de Harbiye'den Teğmen çıktı. Orada muallim ve Kolağası iken 1897 Yunan Harbine iştirak etmişti. Dönüşte yine oraya öğretmen olmuştu. Talebeye saltanat aleyhinde telkinlerde bulunduğu ileri sürülerek 1905'te Kaymakam (Yarbay) iken rütbesi geri alındı ve kendisi Diyarbakır'a sürüldü. 1908 inkılabında sürgünden dönüp eski rütbesile Deniz Mektebine Müdür olmuştu. Sonra Piyade Dairesi Şube Müdürlüğüne, 1909'da Mahmut Şevket Paşa'nın Yaverliğine ve aynı yıl içinde Beyoğlu Mutasarrıflığına tayin edildi. Balkan Harbine Fırka Komutanı olarak iştirak etmiş, ondan sonra Albaylıkla Asir Mutasarrıf ve Komutanı olmuştu. 1914'de Generalliğe yükseldi. Cihan Harbi sonunda İngilizlere teslim olarak Mısır esirler karargahında bulundu. Dönüşünde, 1920'de Anadolu'ya geçerek Kastamonu ve Havalisi Komutanlığına tayin edildi. Milli Mücadeleye hizmeti orada başlar. Adana ve civarı Fransızlardan teslim alındıktan sonra oraya Vali ve Kumandan oldu. 1922'de Tahran, 1926'da Kahire Elçiliklerine gönderilmiş ve 1931'de Kars Milletvekilliğine seçilmişti. Ölümünde milletvekili bulunuyordu.⁵⁵

Muhittin Akyüz'ün Dışişleri Bakanlığı Arşivi'ndeki 10150 sayılı sicil dosyasında şu bilgiler vardır:⁵⁶

“İsim, mahlas ve Lakabı: Muhittin Paşa.

⁵⁴ Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, *Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, Ankara: 1972, s. 18-19.

⁵⁵ İbrahim Alaattin Gövsa, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, s. 256

⁵⁶ T.C. Dışişleri Bakanlığı Arşivi (DBA) Sicil No. 150 (yeni 10150).

Babasının ismi: Şevki Bey; Annesinin ismi: Fatmatüzzehra Hanım.

Öğrenim derecesi: Harb Okulundan mülazımı sanilikle çıkmıştır.

Dışişlerine intisap tarihi : 7 Kasım 338 (1922).

Devlet hizmetine giriş tarihi: 18 Mayıs 304 (1888).

Görevleri:

Piyade teğmeni: 18 Mayıs 304 (1888); Üsteğmen: 25 Aralık 306 (1890); Yüzbaşı: 25 Kasım 309 (1893); Kolağası: 20 MART 312 (1896); Binbaşı: 14 Eylül 314 (1898); Kaymakam: 3 Temmuz 318 (1902); Beyoğlu Mutasarrıfı 325 (1909); Muhakemat Dairesi üyesi: 26 Temmuz 328 (1912); İkinci Ordu 11.inci Alay Komutanı: 25 Eylül 328 (1912); 4 üncü Fırka Komutan Vekili: 5 Aralık 328 (1912); Piyade Mirlivası (Tuğgeneral): 18 Ağustos 328 (1912); (İki sene kıdem zammı): 16 Kasım 330 (1914); Asir Tümeni Komutanı (Tuğgeneral): 1 Aralık 332 (1916); Hicaz Kolordusu: 24 Mart 334 (1918); Kastamonu ve havalisi Komutanı: 1 Kasım 337 (1921); Tahran Büyükelçisi: 7 Kasım 338 (1922); derecesi 10000; Tahran Büyükelçisi, 1 Nisan 134 (1924), derecesi 8000; Tahran Büyükelçisi, 1 Haziran 341 (1925), derecesi 10000; Kahire Elçisi, derecesi 10000, 19 Temmuz 341 (1925);

Kahire Birinci Sınıf Elçisi, derecesi 12500, 1 Eylül 1929; Kars mebusluğuna seçilmiştir...”

Akyüz, Muhittin	Tahran Büyükelçisi	1923-1925
Akyüz, Muhittin	Kahire Elçisi	1925-1929

(2)

MEHMET ALİ ŞEVKİ ALHAN

Orta Elçi

(1883-1947)

Hasan Şevki Paşa'nın oğludur. 1299 (1883) yılında İstanbul'da doğdu. Kahire Alman Mektebi'nde ve Londra Üniversitesi İktisat şubesinde ve İngiliz Fen Mektebi'nde öğrenimini tamamladı. 19 Eylül 1913 tarihinde Londra Sefareti Üçüncü Kâtipliğiyle Hariciye'ye intisap eyledi. Bilahare, sırasıyla, Londra Sefareti İkinci Kâtipliği'nde, aynı Sefaret Başkâtiplik ve Müsteşarlığı'nda, Protokol Umum Müdür Muavinliği'nde bulundu. 1931-

1933 yıllarında Kahire Elçiliği Maslahatgüzarı olarak görev yaptı. 21 Ocak 1933'te Kahire Elçisi oldu. 17 Ağustos 1942'de Washington Büyükelçiliğine Refakatinde Elçi olarak atandı. 15 Şubat 1944'te Ottawa Elçiliğine atandı. Kanada Birinci Sınıf Orta Elçisi iken 26 Haziran 1947'de New York şehrinin en pahalı oteli olan Delmonico otelinde vefat etti.⁵⁷ Evlenmemiştir. Fransızca, İngilizce, Arapça biliyordu.

Hiç evlenmemiş olduğu anlaşılan Mehmet Ali Şevki Alhan, **Alan Day** takma adını kullanarak, *Goddesses in Slacks* (Pantolonlu Tanrıçalar) başlıklı İngilizce bir roman yayınladı. “25 yaşın altındaki 29,128,670 Amerikalı kıza” ithaf edilen kitap, Amerika'ya yerleşmiş Macar asıllı ünlü bir illüstratör olan Willy Poganny'nin fırçasıyla renklendirildi ve dönemin ünlü yayınevlerinden Field-Doubleday tarafından 1945 yılında yayınlandı. Bu kitap ve yazarı, uzun yıllar sonra, “Dışişlerindeki o gizemli yazar” başlığıyla Türk okuculara tanıtıldı.⁵⁸

Alhan, Fes Olayı'nı Kahire'de Yaşadı

1932 yılında Türkiye ile Mısır arasında bir “Fes Olayı” çıktı. Bu olay sırasında **Mehmet Ali Şevki Bey**, Kahire'de sürekli maslahatgüzar olarak görevliydi, gelişmeleri Mısır'da yaşadı.⁵⁹ Bu ilginç olay Kahire'deki maslahatgüzarımızı çok uğraştırmıştır. Hikayesi uzundur; kısaca hatırlayalım:

Tarih, 29 Ekim 1932, Cumhuriyet Bayramı. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal (**Atatürk**), kutlamaları kabul ediyor. Ankara'daki yabancı misyon şefleri sırayla Atatürk'ün elini sıkıyorlar. Bu arada Mısır Elçisi **Abdümelik Hamza Bey** fesli olarak törene geliyor ve Cumhurbaşkanıyı kutluyor. Fes Türkiye'de yedi yıldır yasak. Mısır Elçisi aldırıyor; iki yıl önce Türkiye'ye geldiğinden beri Ankara'da hep fesle dolaşiyor. Türk yetkililer elçinin bu tutumunda biraz kışkırtma niyeti de sezinliyorlar, ama ses çıkarmıyorlar. Ve Hamza Bey şimde Atatürk'ün huzuruna da fesle çıkıyor.

Kutlamalardan sonra geçit töreni izleniyor. Tören, Ulus'ta, o zamanki TBMM önünde yapılıyor. Yabancı elçiler de törenedirler. Mısır Elçisi, geçit törenini de fesli olarak izliyor.

⁵⁷ *Dışişleri Vekâleti Yıllığı 1953*, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara: 1954, s. 82, 84, 87

⁵⁸ Selçuk Altun, “Bir kitabın peşinde: Dışişlerindeki o gizemli yazar”, *Cumhuriyet Kitap* eki, 10 Ocak 2008, Sayı 934, s. 6

⁵⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.: Bilâl N. Şimşir, “Fes Olayı. Türkiye-Mısır İlişkilerinde Bir Sayfa (1932-1933)”, *Belleten*, C. XLVII, Sayı 189-190 (Ocak-Nisan 1984)'den ayrı basım, Ankara: 1985, s. 1-54; Bilâl N. Şimşir, *Doğu'nun Kahramanı Atatürk*, Bilgi Yayınevi, Ankara: 1999, s.251-252

Akşam, **Atatürk**, Ankara Palas'ta, 200 kişilik resmi bir yemek veriyor. Asker sivil ileri gelen Türklerin yanı sıra Ankara'daki yabancı elçiler de davetli. Yemeği, Cumhuriyet Halk Partisinin vereceği balo izleyecek. Mısır Elçisi, akşamki yemeğe de fesli olarak gelmiş ve yemek boyunca masada fesle oturmuş. Yemekten sonra baloya geçilmiş.

Ne olmuşsa işte tam o anda, yemekten baloya geçilirken olmuş. Yemekte hazır bulunan İngiliz Büyükelçisi **Sir George Clerk**'e göre, Atatürk, Mısır Elçisinin yanından geçerken:

“Kralınıza söyleyiniz, ben, Mustafa Kemal, size bu akşam fesinizi çıkarmanız talimatını verdim.”

Demiş ve bir garson çağırılmış. Elçi, uysallıkla fesini çıkarıp garsona vermiş. Garson, kalabalık davetlilerin şaşkın bakışları arasında, bir gümüş tepsi üzerinde fesi salonun öbür ucuna doğru götürüp gözden kaybolmuş. Mısır Elçisi, üzüntüyle hemen oradan çekilmiş.

Fransa Büyükelçisi **Kont de Chambrun**, olayı şöyle anlatıyor:

“Ulusal Bayram onuruna, padişahların altın tabaklarında, hükümet üyelerine ve kordiplomatiğe verilen yıllık yemeği bitiriyorduk... İki yüz kişilik davetliler arasında Mısır Elçisinin fesi gösterişle sırtıyordu. Cumhurbaşkanı, arada bir, sezdirmeden, fese alaylı bir göz atıyordu. Zavallı meslektaşım bunun farkına varmadı. Ama Gazi, masadan kalkınca Mısırlının yanından geçti ve geçerken, bir kedi murıltısını andıran usulca bir sesle kendisine bir şeyler söyledi, onun omuzunu okşadı. Kendisini kucaklıyor sanmıştık ki, bir de ne görelim, bir garson, fesi, gümüş bir tepside, hızlı adımlarla götürüyordu. Tepsinin ardından bakakaldık!”

Dışişleri Bakanı Dr. **Tevfik Rüştü Bey**'in (Aras) versiyonu ise şöyledir:

“...Reisicumhur Hazretleri... yemekten sonra yanından geçerken, Mısır Elçisine teveccühkâr bazı ifadatta bulunmuşlar ve fesini çıkararak rahat edebilmesine müsaade buyurmuşlardır. Sefir, bir an için tereddüt ettikten sonra, fesini bizzat çıkarmış, bunun üzerine Reisicumhur Hazretleri kendisini yüzünden öpmüşlerdir.”

Mısır Dışişleri Bakanı **Yahya Paşa** ise olayı şöyle hikâye ediyor:

*“Gazi, yemekten sonra Mısır Elçisine kesin bir dille fesini çıkarmasını söylemiştir. Üniformalı olan elçi, bu isteği yerine getirememiş, bunun üzerine Cumhurbaşkanı, fesi çıkarması için bir uşağa emir vermiştir. O zaman ve artık fes giymemesi için **Kral Fuad**'a yazması yolunda Cumhur-*

başkanının açık ısrarı karşısında Hamza Bey, fesini kendi çıkarmayı uygun görmüştür. Bu beklenmedik müdahaleyle sarsılan elçi, salonu terk etmek zorunda kalmıştır. Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı aynı gece elçiyi görmeye çalışmış, ama kendisine rastlayamamıştır.”

Öyle ya da böyle. Sonuç olarak, Mısır Elçisi **Hamza Bey**'in fesi çıkarılmış. Bunun üzerine elçi, baloyu terk etmiş. Ertesi gün, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey, elçiyle görüşmüş, onu yatıştırmaya çalışmış. Vaktiyle bizde de fes giyilirken, ancak büyüklerin izniyle fesin çıkarıldığını, bu defa da Gazi'nin, elçinin kendi rahatı için fesini çıkarmasına izin verdiğini anlatmış.

Olay, o günlük orada kalmış. Basına sızmamış. Ertesi gün, daha sonraki günlerde de bir ses sada çıkmamış. Sanki olayın üzerine bir perde inmiş. Artık olay kapanmış, unutulmuş gibiymiş. Derken, Daily Herald adlı İngiliz gazetesi, 11 Kasım günü ilk “bomba”yı patlatıyor:

“Bir fes diplomatik fırtına koparacak” diye başlık atıyor ve olayı epeyce çarpıtıyor.

Aynı gün öğleden sonra *Evening Standard* adlı bir başka Londra gazetesi, kışkırtıcı bir dille olayın üzerine gidiyor:

“Bir fes yüzünden”, diyor, *“Türkiye ile Mısır arasında kavga çıkıyor... İnsan şaşırıyor... Ama Mustafa Kemal fes görünce, kırmızı paçavra görmüş bir boğa gibi oluyor...Mısır diplomatına fesini çıkarttırıyor ve Mısırlıların öfkesi anlaşılıyor...vs”*

Olay açığa çıkmıştı, örtbas edilemez artık. Bundan sonra gittikçe büyü-tülecektir. İngiliz Reuter Ajansı, haberi hemen Kahire'ye telliyor. Mısır gazeteleri telgrafi görür görmez, kolları sıvıyor. Hükümet yanlısı *El Ahram*, Gazi'nin Mısır Elçisinden özür dilemiş olduğunu ileri sürüyor. Akli sıra muhalefeti yatıştıracak. Ama olmuyor.

Muhalefet organı *El Belag* gazetesi, alıyor sazı eline, hükümete veryan-sın ediyor. Bu gazeteye göre:

“Fes, Mısır'ın ulusal başlığıydı. Fesi çıkartmak, Mısır'a hakaretti. Gazi'nin Hamza Bey'den özür dilemesi, bu hakareti temizlemeye yetmezdi. Kaldı ki, bu özürü kabul etmeye elçinin yetkisi de yoktu. Bu işi Hükümet temizlemeliydi. Sonra, acaba Ankara'da mı yoksa Kahire'de mi özür dilemek gerekiyordu. Bunu da incelemek lâzımdı. Hükümet acaba ne yapıyor-du? vs.”

Kahire Maslahatgüzarı **Mehmet Ali Şevki Bey**, Mısır basınında çıkmaya başlayan yazıları yalanlamak için Ankara'dan talimat istedi. 13 Kasım günü şu telgrafı çekti:

“Cumhuriyet Bayramında Reiscumhur Hazretlerinin Mısır Sefirine fesini çıkarmasını teklif, sefirin ise retle merasimden çekilmeyi tercih ettiğinden bahisle hadise çıktığı(nı) Londra'dan gelen telgrafa müsteniden gazeteler yazıyor. Tekzibine müsaade buyurulması müsterhamdır Efendim.”

Ankara'nın ilk tutumu, İngiliz ve Mısır gazetelerinde çıkan haberi Anadolu Ajansı aracılığıyla yalanlamak oldu: AA'da çıkan yalanlama, 14 Kasım günü Kahire Maslahatgüzarlığına da iletildi. Ankara'ya göre haber uydurmaydı. Türkiye-Mısır ilişkilerinin gelişmesinden hoşnut olmayanlarca çıkarılmıştı. Üzerinde durulmaya değmezdi.

Türk Hükümeti, olayı geçiştirmek çabasındaydı. Anadolu Ajansının yalanlaması Mısır gazetelerinde çıkınca heyecan yatışır, olay dal budak salmadan belki kapanır gider diye umuluyordu. Ama olayın kolay kapanmayacağı anlaşıldı.

Mısır Dışişleri Bakanı **Yahya Paşa**, 16 Kasım günü Türkiye Maslahatgüzarını çağırıyor ve *“Bizden özür dilenmesi gerektiği kanaatindeyiz”* diyor. Bakan, 20 Kasım 1932 günü Türkiye Maslahatgüzarı **Mehmet Ali Şevki Bey**'e, elden, resmen bir nota veriyor. Bu notayla Fes konusu resmiyete dökülüyor: gazeteleri aşılıyor ve Türkiye ile Mısır arasında bir sorun oluyor. Notanın son paragrafı şöyleydi:

*“... Yabancı ülkelerdeki Mısır temsilcileri resmi törenlerde ulusal başlığı (fesi) giymek zorunda olduklarından Haşmetli Kral Hazretlerinin Dışişleri Bakanlığı, iki hükümet arasında dostça ilişkileri sürdürüp geliştirmek arzusuyla, böyle bir olayın ilerde tekrarlanmayacağı konusunda güvence almaktan mutlu olacaktır.”*⁶⁰

Maslahatgüzar notayı elden alıyor, Mısır Dışişleri Bakanının önünde okuyor. Türk hükümetinden güvence istenmesinin *“müfritane bir talep”* (çok aşırı bir istek) olduğunu söylüyor. Bakanla arasında geçen konuşmayı şöyle rapor ediyor:

“...Hariciye Veziri Hazretlerine nota zirindeki teminat talebinin müfritane bir talep olduğunu tekrar ve teyitten hali kalmadım. Hariciye Veziri-

⁶⁰ DBA, Mısır K. 9: Mısır notası 20 Kasım 1932 günü verilmişti, fakat 21 Kasım tarihini taşıyordu.

nin ifadesine göre bu işte en ziyade müteessir bulunan bizzat Hazretleri imiş... Teminat meselesinin müşkilât ihdasından başka bir şeye yaramayacağını izah ettim. Hariciye Veziri mesele hal olmadığı takdirde Sefaret Heyetinin geri çağırılmasını intaç edebileceğini, buna ise pek müteessir olacağını söyledi.”⁶¹

Demek ki Mısır Hükümeti, fes yüzünden Türkiye ile diplomatik ilişkileri kesmeye kadar gidebilecekti. Yahya Paşa, bu soruna bir çözüm bulunmazsa Ankara’daki Elçiyi, personeliyle birlikte geri çekmekten söz ediyordu.

Bu arada Mısır basını adeta kıyamet koparıyor, Türkiye’ye verip verişti-riyordu. Mısır’da bu yaygara devam ederken Türk basını susmuş, fakat sonunda onun da sabrı taşıyor. 5 Aralık *Milliyet* gazetesi “*Mısır’da bir takım münafiklar mesele çıkardılar*” diye başlık atıyor.. 12 Aralık günlü *Milliyet*’in başlığı şöyleydi: “*Mısır Politikacıları Tahrif, Tezvir ve Entrika Yolu- nu Tuttular*”

İngilizler de gelişmeleri yakından izliyor. Ankara’daki İngiliz Büyükelçiliği raporlarından işte birkaç satır:

9 Aralık: “*Mısır, fes olayı hakkında Türkiye’ye nota verdi. Türkiye böyle bir olay olmadığını ileri sürüyor.*”

10 Aralık: “*Fes olayı büyüyor. Mısır elçisinin fesinin çıkartılması üzerine, Gazi’ye saygıdan, Ankara sessizdi. Mısır notası üzerine Türk basını, sessizliğini bozdu, olayı inkâr ediyor ve *Daily Herald* gazetesi ile *Reuter* ajansının konuyu çarpıttıklarını ileri sürüyor. Basına göre Gazi, Mısır elçisine fesini çıkarıp rahat etmesine izin vermiş. Aradan 12 gün geçtikten sonra *Daily Telegraph* bu konuyu çarpıtarak yazmış, *Reuter* ajansı da bunu haber yapıp Mısır’a ulaştırmış. Amaç, Türkiye ile Mısır arasında soğukluk yaratmakmış. Bu yalan haberler üzerine Mısır basını ayağa kalkmış ve Mısır Hükümeti de Türkiye’ye nota vererek özür dilenmesini ve ilerisi için de güvence verilmesini istemiş. Mısır’a hakaret olmadığına göre özür dilemek de söz konusu olamaz. Mısır hükümeti özür diye direnmezse Türkiye konuyu kapamış sayacak. Türkiye, konunun uzatılmasını istemiyor.*”

İngiltere’nin Kahire Yüksek Komiseri **Percy Loraine** de şunları ekliyor:

16 Aralık: “*Fes olayı ciddileşiyor. Türk maslahatgüzarı ile görüştüm. Türk hükümeti ilerisi için güvence vermek niyetinde değil, Mısır’la ilişkileri kesmeyi bile göze alabilecek gibi. Mısır’ın şu veya bu şekilde tatmin*

⁶¹ *Ibid.*, TC Kahire Elçiliğinin 20.11.1932 tarihli , 349 sayılı şifre teli.

edilmesinin uygun olacağını söyledim. Başbakan Sıdkı Paşa da Türkiye ile kavga etmek istemediğini, fakat notayı geri çekmeyeceklerini söyledi. Benimle yine görüşecek.”

18 Aralık: Türkiye, Mısır notasına cevap verdi. Türk notası Ankara’da hazırlandı ve Kahire’de Mehmet Ali Şevki Bey tarafından Mısır Dışişleri Bakanına sunuldu. Notada, “*son derece dostane olan bir fiilin manasının*” Mısır’da çarpıtılmış, istismar edilmiş olduğu ve iki ülkenin ilişkileri üzerinde “*bulutlar yaratma tehlikesi gösterdiği*” belirtiliyor ve şöyle deniliyor: “*Milli serpuşun taşınması meselesine gelince, her devletin muvafık bulunduğu üniformayı kabulde serbest olduğunu ve keza her devletin kendi protokolünü de...tanzim eylemesi tabii olduğunu ilâveye ihtiyaç yoktur.*”

Yani, Mısır istediği üniformayı kabul edebilirdi ama, Türkiye de kendi protokol kurallarını belirlemekte serbestti. Duruma göre, Türkiye, yabancı elçilerin milli gün davetine milli üniformalarıyla değil, frakla (yani fessiz olarak) gelmelerini isteyebilecekti.

Türk notasının Kahire’ye gönderildiği günlerde, İngiliz gazeteleri, “*Mustafa Kemal asla özür dilemez*” diye yazmışlardı. Bunun üzerine Mısır basını, yeniden ayağa kalkmıştı. Özür dilemezse Türkiye ile diplomatik ilişkileri hemen keselim diye yayın yapıyor, ateş püskürüyordu. Kahire’deki İngiliz Yüksek Komiseri **Sir Percy Loraine**, fes olayının dostça bir çözüme bağlanması için Mısır hükümeti üzerinde etkili olmuştur. İlerde Ankara’da büyükelçilik yapacak olan Loraine, Türkiye’ye verilecek ikinci Mısır notasının yumuşak biçimde kaleme alınmasında doğrudan etkili rol oynamıştır.

23 Aralık: Loraine Kahire’den Londra’ya şunları telledi:

Başbakan Sıdkı Paşa, önce Türk notasını, sonra buna verilecek Mısır cevabı taslağını bana gönderdi. Taslakta, Türk görüşü üzüntüyle karşılanıyor ve Mısır görüşü üzerinde ısrar ediliyor. Başbakan bu taslağın değiştirilebileceğini de bildirdi. Sorunun dostça çözülmesinin iki ülkenin yararına olacağını telkin ettim. “

26 Aralık: İkinci Mısır notası Kahire’de Türk Maslahatgüzarına verildi.

Notada Mısır Hükümeti, “*Türk protokolü ile Mısır’ın fesli üniformasının çatışmayacağı inancını*” belirtiyordu. Yani, Türkiye kendi protokolünü düzenlesindi, ama Mısır elçileri de Türkiye’de fesli üniformalarını giyebilsinlerdi.

29 Aralık 1932: İngiltere'nin Ankara Maslahatgüzarı Londra'ya şunları yazdı:

*“Dışişleri Müsteşarı Numan Bey ile görüştim. Mısır ile anlaşmazlığın giderilmesinin, Mısır notasına yumuşak bir yanıt verilerek bu işin kapatılmasının uygun olacağını söyledim. Kahire Yüksek Komiserimizin de oradaki havayı yumuşatmaya çalıştığını belirttim. Numan Bey, Mısır'ın cevabının henüz Ankara'ya ulaşmadığını bildirdi. Bugün **Hakimiyet-i Milliye**'de yayınlanan açıklamada Mısır cevabının olumlu karşılandığı belirtildi.”*

2 Ocak 1933: İngiltere'nin Ankara Maslahatgüzarı Londra'ya şunları yazdı:

*“Kızılay'ın Yeni yıl balosunda **Gazi**, Mısır Elçisiyle dostça konuştu. Artık fes olayı kapanmış demektir. Milliyet gazetesinde de Mahmut Bey (Soydan) sözde olayın halledildiğini belirten bir başyazı yayınladı.”*

27 Mart 1933: İngiliz Maslahatgüzarı Ankara'dan şunu rapor etti:

“Cumhurbaşkanı Gazi dün gece Mısır elçiliğinde düzenlenen Kralın yaş günü davetine katıldı ve fes olayını nazikçe onarmış oldu.”

3 Mart 1933: İngiliz Maslahatgüzarı aynı konuda şunları ekledi:

“Gazi'nin beklenmedik biçimde Mısır elçiliğindeki davete katılması, hem fes olayının nazikçe onarılması hem de Mısır'a karşı dostluk gösterisidir. Gece yarısında davete gelen Cumhurbaşkanı sabah saat 8'e kadar orada kalmıştır”.

Fes olayının ardından Maslahatgüzar Mehmet Ali Şevki Bey (Alhan), Kahire'ye Elçi olarak atanmıştır. Yirmibir yıllık bir diplomattı, elçiliğe yükseltilmesi doğaldı. Balkan Savaşı'nın çıktığı 1912 yılında Londra Büyükelçiliğinde Üçüncü Kâtip olarak diploması mesleğine girmişti, Türkiye Cumhuriyeti'nin onuncu yılında Kahire'ye Elçi olarak atandı. Ama Elçiliğinin ilk yılı Mısır Hükümetinden yeterince yakınlık göremedi. Ankara'da Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Mısır Elçisinin davetine katılmış olduğu halde, Kahire'de Türkiye Elçisi Mehmet Ali Şevki Bey'in Cumhuriyetin Onuncu Yılında düzenlediği Milli Gün davetine hiçbir Mısırlı Bakan katılmamıştı.

4 Kasım 1933: Kahire'de İngiliz Yüksek Komiseri Loraine şunları rapor ediyor:

“(Kahire'deki) Türk Elçisi 29 Ekim akşamı bir resepsiyon vererek Türkiye Cumhuriyeti'nin onuncu yılını kutladı. Eşimle birlikte davete katıldım.

Fakat hiçbir Mısırlı Bakanın katılmadığını hayretle gözledim. Türk Elçisi Mısırlıların bu davranışını kasıtlı bir boykot olarak gördüğünü gizlemedi. Arayı yumuşatmak amacıyla, Mısırlıların bu davranışlarının Türk hükümetinin hoşuna gitmeyeceğini Başbakanı duyurdum. Başbakan, özür dilemesi ve gerekli açıklamayı yapması için Protokol Şefini Türk elçisine gönderdi. Türk Yardım Derneğinin 30 Ekim akşamı düzenlediği geceye Mısırlı Bakanlar da katıldılar. Ama Türk elçisi bu davete geçten geç geldi ve Mısırlı Bakanlara mesafeli davrandı. Sonunda soğukluk ortadan kalktı. Mısır Hükümeti hatalıydı, ama umarım ki Türk Hükümeti de bunu bir sorun yapmaz.”

Alhan, Mehmet Ali Şevki	Kahire Sürekli Maslahatgüzarı	1931-1933
Alhan, Mehmet Ali Şevki	Kahire Elçisi	1933-1942
Alhan, Mehmet Ali Şevki	Washington BE’de Refakatte Elçi	1942-1944
Alhan, Mehmet Ali Şevki	Ottawa Elçisi	1944-1947

(3)

MEHMET KÂZİM DİRİK

Korgeneral, Diplomatik Temsilci

(1315-P. 87)

(1881-1941)

Genelkurmay yayınında biyografisi şöyle veriliyor:

“Mehmet Kâzım Dirik, Korgeneral (1315-P. 87) (1881-1941).

Aile durumu: 1881 yılında Manastır’da doğdu. Plevne müdafilerinden Süvari Yüzbaşı Hasan Tahsin’in oğludur. Üç çocuğu vardır. 3 Temmuz 1941’de Edirne’de öldü.

Öğrenim durumu: 1897-Ocak 1900 Harp Okulunu, 1909-1912’de Harp Akademisini bitirdi.

Yükselme tarihleri: 1900’de teğmen, 1904’te üsteğmen, 1906’da yüzbaşı, 1913’te binbaşı (kurmay), 1915’te yarbay, 1916’da albay, 1924’te mirliva (tümgeneral), 1928’de ferik (korgeneral).

Askeri görevleri:

1900-1905'te 3 ncü Ordu 5 nci Nişancı Taburunda, 20 nci Piyade Alayı ve sonra 5 nci Tümen karargâhında. 1905-1906'da Selânik Bölge Komutanlığı Karargâhında. 1906-1909'da Tuz (ilçesi) kaymakamı, İşkodra Vali ve Komutanlığı Sekreteri ve aynı zamanda İşkodra Tümen mülhâkı. 1909-1912'de Harp Akademisinde öğrenci. 1912-1913'te İzmir'deki Batı Ordusu Harekât Şubesinde, Başkomutanlık Karargâhı İstihbarat Şubesinde, Şark Ordusu Menzil Müfettişliğinde, haber subayı olarak Mahmut Muhtar Paşa Kolordusunda hizmet etti. Balkan Harbi Çatalca muharebelerinde Kanlıtabya'da yaralanması üzerine tekrar Başkomutanlık Karargâhına atanıp, oradan da İstanbul Muhafızlığı Kurmayına nakledildi. Barış olunca, 1 nci Kolordu Karargâhı 1 nci Şubeye verilerek, Birinci Dünya Harbi Seferberliğine kadar bu görevde kaldı. 1914-1917'de 2 nci Ordu ve sonra 4 ncü Ordu Menzil Müfettişi. 18 Mayıs 1917'de 43 ncü Tümen Komutanı. 30 Haziran 1917'de 7 nci Tümen Komutanı. 1 Şubat 1918'de 49 ncu Tümen Komutanı. 5 Mart 1918'de 49 ncu Tümen Komutanı. 8 Haziran 1918'de Batum (Şark Orduları Grubu) Başmenzil Müfettişliğine atandı. Aynı yıl Ekim ayında bu müfettişlik lâğvedilince İstanbul'a geldi. Çanakale ve Gelibolu'daki topların ve mühimmatın Mütareke gereğince Anadolu'ya nakline memur edildi. 3 Mayıs 1919'da 9 ncu Ordu Kıtaatı (3 ncü Ordu) Müfettişi Mustafa Kemal (Atatürk) Paşa'nın Kurmay Başkanlığına görevlendirildi ve onunla beraber 19 Mayıs'ta Samsun'a çıktı. Mustafa Kemal Paşa'nın 8/9 Temmuzda askerlikten istifasına kadar bu görevde kaldı. Eylül 1919 - Ekim 1920'de Erzurum Müstahkem Mevki Komutanı ve Vali Vekili, 15 nci Kolordu Komutan Vekili olarak hizmet etti. **Ekim 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Gürcistan Mümessillğine tayin edildi.** Sonra bu mümessillik lâğvedilince Trabzon'a döndü. 1 Nisan 1921'de, Milli Mücadele için görev isteğinde bulunması üzerine Ankara'ya çağırılarak Milli Savunma Bakanlığı emrine alındı ve daha sonra Batı Cephesi Komutanlığı emrine verildi. 10 Mayıs 1922'de Batı Anadolu Menzil Müfettişliğine atandı (15.6.1921'de kendisine Kolordu Komutanı yetkisi verilmiştir). 28 Kasım 1922'de Milli Savunma Bakanlığı Sevkiyat ve Nakliyat Genel Müdürü. 26 Eylül 1923'te 2 nci Tümen Komutanı ve aynı zamanda (2.8.1924'ten itibaren) Bitlis Vali Vekili. 16 Ekim 1925'te Bitlis Valisi. 1926'da İzmir Valisi oldu. 24 Eylül 1928'de askerlikten emekliye ayrıldı.

Sivil hayattaki görevleri:

1935'e kadar İzmir Valisi. 1935'ten ölümüne kadar Trakya Genel Müfettişi.

Katıldığı savaşlar:

1911-1912 Osmanlı-İtalyan savaşı. 1912-1913 Balkan Savaşı. Birinci Dünya Savaşı, İstiklâl Savaşı

Nişan, madalya ve takdirnameleri:

Beşinci ve Dördüncü Rütbeden Mecidî, Üçüncü Rütbeden Kılıçlı Osmanlı nişanları.

Harp, Gümüş Muharebe Liyakat, Gümüş Muharebe İmtiyaz madalyaları.

Alman İkinci Sınıf Demir Salıp, Avusturya-Macaristan Harp Alâmetli Üçüncü Sınıf Askeri Liyakat, Karadağ Hükümetinin Dördüncü Rütbeden Danilo nişanları, İstiklâl Madalyası.

Yazdığı eserler:

"*Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panoraması*" adlı bir eseri vardır."⁶²

Dirik, Mehmet Kâzım Tiflis Temsilcisi 1920-1921

(4)

KEMALETTİN SAMİ PAŞA

Korgeneral, Büyükelçi

(1884-1934)

(Dışişleri Sicil No. 10186)

Genelkurmay yayınında özgeçmişi şudur:

"Kemalettin Sami, Korgeneral (1321-İst. 1) (1884-1934).

Aile durumu: 1884 yılında Sinop'ta doğdu. Abdurrahman Sami Bey'in oğludur. Eşi, Mısırlı Prens Abbas Hilmi Paşa'nın kızı Prenses Emine'dir. 15 Nisan 1934'te öldü. İstanbul'da Eyüpsultan 16 Mart Şehitliği'nde gömülüdür.

⁶² Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, **Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri**, Genelkurmay Basımevi, Ankara: 1972, s. 114-116

Öğrenim durumu: 1902-1903'te Mühendisahenei Berri-i Hümayunu, 1906-1908'de Harp Akademisini bitirdi. Almanca ve Fransızca biliyordu.

Yükselme tarihleri: 4 Ocak 1906'da teğmen; 26 Eylül 1906'da üsteğmen; 14 Ağustos 1908'de yüzbaşı (kurmay); 1 Mart 1914'te binbaşı; 20 Ekim 1917'de yarbay; 31 Mart 1921'de albay; 31 Ağustos 1922'de mirli-va (tümgeneral); 30 Ağustos 1926'da ferik (korgeneral).

Askeri görevleri: 1908-1910'da 4 ncü Ordu emrinde kurmay stajlarını yaptı. Bu arada Erzincan'daki 17 nci Tümen Kurmayında, aşiret olayları tensik komisyonunda çalıştı. 17 Kasım 1910-12 Nisan 1911'de Genelkurmay'da; 12 Nisan -20 Ekim 1911'de Harp Okulu öğretmen yardımcılığında bulundu; 20 Ekim 1911'de Mürettep Yanya Kolordusu Kurmayı'na atandı; 9 Haziran 1912'de yarışma sınavı kazanarak", öğrenim için Almanya'ya gönderildi ve bir süre sonra yurda döndü; 3 Ekim 1912-15 Aralık 1913'te Yanya Kolordusu 1 nci Şube Müdürü (Bu görevi sırasında kolundan yaralandı). 15 Aralık 1913- Mayıs 1914'te Genelkurmay 2 nci (İstihbarat) Şube Müdür Yardımcısı; Mayıs 1914 - 7 Şubat 1915'te Karadeniz Boğazı İstihkâm İnşaat Komisyonu Başkanı, sonra bu müstahkem mevkiin istihkâm subayı.7-Şubat -11 Temmuz 1915'te Karadeniz Boğazı Müstahkem Mevki Komutanlığı Kurmay Başkanı; 11 Temmuz - 1 Eylül 1915'te Çanakkale Kuzey Grubu (3 ncü Kolordu) Kurmayı olarak hizmet gördü, burada yaralandığından Genel Karargâh İstihbarat Şubesine alındı. 30 Eylül 1915'te Şehzade Ömer Faruk ile Avrupa'ya gitti. 25 Şubat - 2Nisan 1917'de 2 nci Bulgar Ordusu Karargâhında İstihbarat Subayı. 2 Nisan - 18 Ağustos 1917 Müstahkem Mevkiler Müfettişliği Kurmay Başkanı; 18 Ağustos 1917-28 Ocak 1918'de Hicaz Sefer Kuvvetleri Kurmay Başkanı; 28 Ocak-Mart 1918'de 8 nci Kolordu Kurmay Başkanı; 15 Mart 1918'de tedavi için İstanbul'a geldi. 8 Mayıs 1918'de Ukrayna Ataşemiliterliğine, 8 Haziranda Kuzey Kafkas Ordusu Kurmay Başkanlığına, 20 Haziranda 10 ncu Kafkas Tümen Komutan Vekilliğine atandı. 20 Haziran 1918-13 Ekim 1919'da 10 ncu Kafkas Tümen Komutan Vekili... 22 Kasım 1920'da İstanbul'dan İstiklâl Savaşına katılmak üzere kaçıp Ankara'ya geldi. 10 Aralık 1920-4 Mayıs 1921'da 1nci Tümen ve Ankara Komutanı. 4 Mayıs-13 Eylül 1921'de 4 ncü Grup Komutanı. 13 Eylül 1921-20 Ağustos 1924'te 4 ncü Kolordu Komutanı. 20 Ağustos 1924'te Berlin Büyükelçiliğine atandı. 24 Eylül 1924'te askerlikten emekli oldu.

Sivil hayattaki görevleri: 1923-1924 Sinop Milletvekili, 1924-1934 Berlin Büyükelçisi.

Katıldığı savaşlar: 1912-1913 Balkan, Birinci Dünya, İstiklâl Savaşları.

Nişan, Madalya ve Takdirnameleri: Dördüncü Rütbeden Osmani Nişanı, Gümüş Muhabere Liyakat, Gümüş Muharebe Liyakat madalyaları, Alman Demir Salip, Afgan Serdarlık nişanları, İstiklâl Madalyası ve Takdirname. ⁶³

Dışişleri Bakanlığı Arşivi'ndeki 10186 sayılı sicil dosyasında Kemalettin Sami Paşa hakkında şu bilgiler bulunmaktadır:

“İsim, mahlas ve lakabı: Kemalettin Sami Paşa. Babasının ismi: Abdurrahmen Bey.

Doğum yeri ve tarihi: Sinop 301 (1884).

Öğrenimi: Kurmay Yüzbaşı olarak okuldan çıkmıştır. Bildiği diller: Almanca.

Eşinin ismi: Emine Kemalettin Sami Hanım.

Çocukları: Ayşe Ayten Hanım, 17 Nisan 1926 Berlin doğumlu.

Hariciyeye intisap ettiği tarih: 3 Ağustos 340 (1924).

Devlet hizmetine girdiği tarih: 17 Ağustos 324 (1908).

Görevleri ve atandığı tarihler:

Harb Okulu öğrencisi: 1 Ocak 318 (1902); Kurmay yüzbaşı: 19 Ağustos 324 (1908); Kurmay Binbaşı: 16 Şubat 329 (1912); Kaymakam. 20 T.S. 332 (1916); Kurmay Albay 1 Mart 337 (1921); Mirliva (Tuğgeneral): 3 Mart 339 (1923); Berlin Büyükelçisi 3 Ağustos 340 (1924).”

Berlin Büyükelçiliği hakkında, sicil dosyasında şu açıklamalar var:

“Memuriyet: Berlin Büyükelçiliği.

Derece ve maaş: 12000 k.

Tahsisat: 24000 K. (1 Nisan 341'de 10000 k., 1 Haziran 927 de 8500 kuruşa inmiştir)

Tayin tarihi: 3 Ağustos 340 (1924). Göreve başlama tarihi: 28 Eylül 340 (1924).

Ayrılış tarihi: 31 Ağustos 1929.

⁶³ T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, **Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri**, Ankara: 1972, s. 218-220.

Esbabı (Nedeni): Berlin Orta Elçiliğine tayin edilmiş, Alman Hükümetinin Türkiye Sefareti Orta Elçilik olmakla beraber sefirine Büyük Elçi ünvanı verdiği cihetle Müşarünileyhin de aynile Alman Sefiri gibi Büyükelçi ünvanını haiz olması muvafık görüldüğünden Büyük Elçi unvanının tevcihi İcra Vekilleri Heyeti'nin 20 Ağustos 340 tarihli içtimasında muvafık görülmüş ve aynı tarihte kararı âliye iktiran eylemiştir. Berlin Büyük Elçiliğinde iken Ferikliğe (Korgeneralliğe) terfi etmiştir. Müşarünileyhin tahsisatı 1 Nisan 341 (1925) tarihinden itibaren 10000 kuruşu ve 1 Haziran 1927 de 8500 kuruşua tenezzül etmiştir (inmiştir).”⁶⁴

Kemalettin Sami Paşa *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*'nde şöyle tanıtıyor:

“Birinci Dünya Harbille İstiklal Harbinde yararlılarıyla tanınmış değerli komutanlarımızdandır. Türk Ordularının girdiği bütün muharebelerde yararlığı görülmüştü. Balkan Harbinde sağ kolu çolak kaldı. Böyle iken Birinci Cihan Harbinin muhtelif cephelerinde fedakarlıkla çalışmış ve on üç yerinden yaralanmıştı. İstiklal Harbinde de yine büyük bir atılganlıkla çarpıştı ve 22 yara aldı. 16 Mart İstanbul işgali faciasında Onuncu Kafkas Fırkası Komutanı sıfatile İstanbul'da bulunmuş ve o acının hıncını almak, memleketi kurtaranlar arasında bulunmak üzere Anadolu'ya geçmişti. Anadolu muharebelerinin hemen hepsinde bulundu. İzmir'e dayanan büyük taaarruzda Dördüncü Kolorduya kumanda etmişti. İstiklal Harbi bitince Büyük Millet Meclisine Sinop Milletvekili seçildi ve sonra Berlin Büyükelçiliğine gönderildi.

1933'de Almanya'da mühim bir otomobil kazası geçirmiş, başından yaralanmış ve epeyce zaman hasta yattıktan sonra kurtulmuştu. Bir yıl geçmeden midesinde yapılan bir operasyon neticesinde öldü ve cenazesi İstanbul'a getirildi. Mısırlı Prens Abbas Hilmi Paşanın kızı Prenses Emine'nin kocası idi.”⁶⁵

Cumhuriyet Ansikolepisi'nde Kemalettin Sami Paşa hakkında şu bilgiler veriliyor:

“**Daima ön saflarda Kemalettin Sami Paşa.** Kurtuluş Savaşı Komutanlarından ve diplomat Kemalettin Sami Paşa 15 Nisan'da (1934), büyükelçi olarak bulunduğu Berlin'de geçirdiği mide ameliyatında öldü. Konvan-

⁶⁴ DBA- Sicil 10186

⁶⁵ İbrahim Alaattin Gövsa, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, s. 215

siyonel trenine eklenen özel bir vagonla 22 Nisan'da İstanbul'a getirilen cenazesi, devlet erkânı, yabancı elçilik mensupları ve büyük bir halk topluluğunun katıldığı askeri törenle Eyüp'teki 16 Mart Şehitliği'ne gömüldü.

Balkan Savaşı'nda sağ kolu sakatlanan Kemalettin Sami Paşa 1. Dünya Savaşı'nda bütün cephelerde en önde çarpışanlar sırasında yer aldı. 13 cephede 13 yerinden yaralandı. İstanbul'un 16 Mart 1920'de işgal edilmesinden sonra Anadolu'ya geçti. Ölümünden sonra İsmet Paşa'nın *Hakimiyeti Milliye*'de yazdığı gibi, Kurtuluş Savaşı'nda da daima ön saflardaydı. 1. ve 2. İnönü Savaşları'yla 9. Kolorduya Komuta ettiği Büyük Taarruz'da 22 yara aldı. Vücudunda kurşun ya da şarapnel değmemiş tek nokta kalmamış gibiydi. 1923'te Sinop milletvekili olarak TBMM'ye girdi 20 Ağustos 1924'te Berlin büyükelçisi oldu. Ölünceye kadar da bu görevde kaldı. Askerlikle ilişkisi emekli olduğu 24 Eylül 1928'e kadar sürdü. Şeyh Sait isyanını bastırmak için düzenlenen harekâtı gayri resmi olarak onun yürüttüğü söylenir. 30 Ağustos 1926'da ferikliğe (korgeneral) yükselmişti.”⁶⁶

Kemalettin Sami Paşa Berlin Büyükelçisi 1924-1934

(5)

ALİ FETHİ OKYAR

Eski Başbakan, Büyükelçi

(1880-1943)

(Sicil No. 10084)

T.C. Dışişleri Bakanlığı arşivindeki (100)84 sayılı sicil dosyasında Ali Fethi Okyar hakkında aşağıdaki bilgiler yer almaktadır (dili sadeleştirilmiştir):

İsim, mahlas ve lakabı: Ali Fethi Beyefendi

Babası : İsmail Bey; Annesi: Fatma Hanım

Doğum yeri ve tarihi: Pirlepe, 29 Nisan 1297 (1880)

Öğrenim durumu: Harp Okulundan Kurmay Yüzbaşı olarak çıkmıştır

⁶⁶ *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000, Cilt I: 1923-1940*, Beşinci Basım, YKY İstanbul: 2005, s. 231

Eşi ve babasının adı ve şöhreti: Galibe Hanım

Çocuklarının adları ve doğum tarihleri: Osman B. 1917; Nermin H. 1919

Dışişlerine giriş tarihi: 9 Eylül 329 (1913)

<u>Görevleri</u>	<u>Derecesi</u>	<u>Atandığı tarih</u>
Harb Okulu Öğrencisi		Mart 314 (1898)
Üçüncü Orduda Kurmay Yüzbaşı		22 Aralık 319 (1903)
Yunan Sınırı Muçuva Bölgesi Komutanlığı		18 Ağustos 322 (1906)
Selanik Zapıkça Şark Demiryolu Müfettişi		16 Şubat 323 (1907)
Paris Büyükelçiliği Askeri Ataşesi	5500	30 Aralık 324 (1908)
Paris Büyükelçiliği Askeri Ataşesi	5500	6 Ağustos 325 (1909)
Paris Büyükelçiliği Askeri Ataşesi	5500	14 Nisan 326 (1910)
İşkodra Kuvveti Kurmay Binbaşısı		12 Haziran 327(1911)
Manastır Merkez Livası Mebusu	20000	31 Mart 328 (1912)
Genelkurmay Başkanlığında Binbaşı		3 Kasım 328 (1912)
İkinci Kolorduda Binbaşı		7 Kasım 328 (1912)
Akdeniz Burgazı Kuvveti Kurmay Başkanı		12 Kasım 328 (1912)
Sofya Elçisi	10000	30 Eylül 329 (1913)
İstanbul Mebusu		8 Aralık 333(1917)
Dahiliye Nazırlığı (İçişleri Bakanlığı)	15000	13 Ekim 334 (1918)
İstanbul Mebusu	20000	7 Eylül 337 (1921)

Dahiliye Vekâleti (İçişleri Bakanlığı).....	10000	10 Ekim 337 (1921)
İcra Vekilleri Heyeti Reisi (Başvekil)	20000	14 Ağustos 339 (1923)
Başvekâlet	30000	22 Ekim 339 (1923)
Paris Büyükelçisi	12000	11 Mart 341 (1925)
Paris Büyükelçisi	15000	1 Eylül 1929
İstifa		9 Ağustos 1930
Londra Büyükelçisi	15000	19 Mart 1934
Mebus seçilmesi üzerine istifa		9 Ocak 1939

Sicil dosyasındaki nüfus cüzdanı örneğinde Ali Fethi Okyar'ın orta boy-
lu, ela gözlü ve buğday tenli bir kimse olduğu kayıtlıdır.

Türk Meşhurları Ansiklopedisi Okyar'ı şöyle tanıtır:

“Tanınmış inkılap ve devlet adamlarımızdandır. 1880’de Rumeli’de, Pir-
lepe’de doğdu. İsmail Bey’in oğludur. 1903’de Harbiye’den Yüzbaşılıkla
çıktı. 1904’te Harp Akademisini bitirdi. Önce Selânik’teki Üçüncü Orduya
memur edildi. Burada görev yaparken İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne gir-
di. 1908’de Paris ataşemiliterliğine gönderilerek iki yıl sonra Binbaşı ol-
muştu. 1911’de İşkodra’daki kuvvetlerin Erkanıharbiyesinde iken İtalyan-
ların Trablusgarbi işgalleri üzerine oraya koşup müdafaalarıyla büyük bir
şöhret kazandı. Sonra Manastır Mebusluğuna seçildi. Fakat Meclisin feshi
üzerine yine askeri vazifelerine döndü. Balkan Savaşı’na katıldı. Yarbaylık-
tan istifa ile emekliye ayrıldıktan sonra 1913’te Sofya Elçiliğine atandı. (O
sırada Mustafa Kemal Bey de Sofya askeri ataşesiydi). Fethi Bey 1917’de
İstanbul Mebusu olarak yeniden Meclisi Mebusan’a girdi. 1918’de Dahi-
liye Nazırlığına getirildi. Mayıs 1919’da, öteki İttihat ve Terakki yönetici-
leriyle birlikte Malta adasına sürüldü. İki yıl Malta’da sürgün olarak kal-
dıktan sonra Mayıs 1921’de serbest bırakılınca Ankara’ya giderek İstanbul
Milletvekili sıfatıyla TBMM’ne girdi. Önce Dahiliye Vekilliğine, sonra
Meclis Reisliğine seçildi. 1923’te ve 1924-1925’te iki kez Başbakanlık
yaptı. 1925’de Başbakanlık’tan ayrıldı ve Paris Büyükelçisi oldu. 1930’a
kadar bu görevde kaldı. 1930’da Elçilikten çekilerek Serbest Cumhuriyet
Fırkası’nın kurulmasına öncülük etti ve bu partinin başkanlığını üstlendi.
Bu fırka cumhuriyetçi, milliyetçi ve lâik olmak esaslarında Halk Partisi ile

birleşiyor, ekonomik poltikada ise ayrılıyor; Halk Partisi'nin devletçiliğine karşı liberalliği savunuyordu.

Yeni fırka Atatürk ve Halk Partisi tarafından iyi karşılandı. Hatta Ali Fethi Beyle bir kısım arkadaşları C.H.P.nin yardımile Mebusluğa seçilmişti. Fakat ötede beride sinmiş olan mürteci unsurlar, inkılabın ortadan kaldırdığı şeyhler ve dervişler Serbest Cumhuriyet Fırkası siperi arkasında yeni bir irtica faaliyetine giriştiler. Ali Fethi beyle arkadaşları 1930 Kasım ayının 17sinde, yani dört aylık bir faaliyetten sonra fırkayı feshetmek durumunda kaldı.

Ali Fethi Okyar, 1934'te Londra Büyükelçiliğine tayin olundu. Londra'dan döndükten sonra tekrar 1939'da milletvekili seçildi. Mayıs 1939'dan Mart 1941'e kadar Refik Saydam hükümetinde Adalet Bakanlığı yaptı. Bakanlıktan istifasından sonra bir müddet hasta yatarak, 7 Mayıs 1943'te İstanbul'da öldü.⁶⁷

Okyar hakkında *Cumhuriyet Ansiklopedisi*'nde⁶⁸ verilen bilgiler şöyle:

“Serbest Fırka'nın lideri Fethi Okyar. Eski Başbakanlardan Ali Fethi Okyar 7 Mayıs'ta (1943) İstanbul'da öldü. 1880'de Rumeli'de Pirlepe'de doğan Okyar 1904'te Harp Akademisi'ni bitirdi. Selânik'teki 3. Ordu'da görev yaparken İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girdi. Meşrutiyet'in ilânından ssonra Paris askeri ataşeliğine atandı (1908).

Trablusgarp ve Balkan savaşlarına katıldı. 1911'de Meclisi Mebusan ara seçimlerinde Manastır milletvekilliğine seçildi. 1913'te Sofya Büyükelçiliğine⁶⁹ atandı.

1917'de İstanbul milletvekili olarak yeniden Meclis-i Mebusan'a girdi. Dahiliye nazırı oldu (1918). 1919'da öteki İttihat ve Terakki yöneticileriyle birlikte Malta'ya sürüldü.⁷⁰ 1921'de serbest bırakılınca Ankara'ya giderek TBMM'ye katıldı. İçişleri Bakanlığı ve iki kez başbakanlık (1923,

⁶⁷ İbrahim Alaaddin Gövsa, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, s. 291; *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, Cilt II, s. 42; Bilâl N. Şimşir, *Malta Sürgünleri*, 2. baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, s.66, 98, 109 vd., 415

⁶⁸ *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000, Cilt 2 1941-1960*, Beşinci Basım, YKY İstanbul: 2005, s: 42

⁶⁹ Ansiklopedi burada yanlışlığa düşmüştür. Doğrusu Elçilik'tir. O yıllarda Sofya'daki diplomatik temsilciliğimiz Büyükelçilik düzeyinde değil, **Elçilik** düzeyinde idi. Fethi Bey Sofya'da **Elçi** idi, Büyükelçi değil. Yalnız Avrupa Büyük Devletlerindeki temsilciliklerimiz Büyükelçilik düzeyinde idi.-BNS

⁷⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Bilâl N.Şimşir, *Malta Sürgünleri*, 2. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara:1985

1924-1925) yaptı. Paris Büyükelçisi oldu. 1930'a kadar bu görevde kaldı. 1930'da kuruluşuna öncülük ettiği Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın başkanlığını üstlendi. Serbest Fırka'nın 1930'da yapılan yerel seçimlerde kazandığı başarı hükümeti rahatsız etti. Gericiliği kışkırttığı gerekçesiyle sert eleştirilere maruz kalan parti 17 Kasım 1930'da kendisini feshetmek zorunda kaldı.

1934'te Londra Büyükelçiliğine atanan Okyar daha sonra yeniden milletvekili seçildi (1939-1942). Mayıs 1939'dan Mart 1941'e kadar Refik Saydam hükümetinde Adalet Bakanlığı yapan Fethi Okyar ekonomide liberal uygulamaları savunuyordu.”

Okyar, Ali Fethi	Sofya Elçisi	1913-1917
Okyar, Ali Fethi	Paris Büyükelçisi	1925-1930
Okyar, Ali Fethi	Londra Büyükelçisi	1934-1939

(6)

DR. İBRAHİM TALİ ÖNGÖREN

Orta Elçi, Genel Müfettiş

(1871-1952)

“Doktor **İbrahim Tali Öngören**, 9 uncu Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa'nın maiyetinde, 19 Mayıs 1919 sabahı Bandırma Vapuru'ndan Samsun'a çıkan 18 subaydan biridir.

Ordu Müfettişliği Sıhhiye Reisliği ile görevlendirilmiş olan İbrahim Talî Bey, **Mustafa Kemal Paşa**'nın kişiliğinde Ulusal Kurtuluş Savaşı'na inanmış; içtenliği, gayreti ve hizmetleriyle Paşa'nın güvenini ve beğenisini kazanmıştır.

Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında ve Cumhuriyetin ilk yıllarında, dış ülkelerde genç Türk Devletini temsil etmiş, Mülki idarede Genel Müfettiş olarak görev yapmıştır.

İbrahim Tali Bey, soyadı Atatürk tarafından verilen mutlu kişilerdendir.”⁷¹

⁷¹ Mehmet Aldan, **Ulusal Kurtuluşumuzda Atatürk Yolunda Yöneticiler**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara: 2001, s. 145

İbrahim Talî, babası Basra Valiliğinde bulunmuş olan **Yusuf Talî Paşa**'nın oğludur. 1871 yılında İstanbul'da doğmuştur.⁷² Tıbbiye mezunu. Bildiği yabancı diller Fransızca, İngilizce. Mesleği doktorluk, idarecilik. Varşova Sefiri. II, III, V., VI. Dönem Diyarbakır milletvekili, IV. dönem İstanbul; VIII. Dönem Elazığ milletvekili. Umumi Müfettiş. 2.1.1952'de ölmüştür.⁷³

Dr. İbrahim Tali Öngören, ilk ve Orta öğrenimini Galatasaray Lisesi'nde ve özel öğretmenlerde okuyarak 1303 (1887)'de Askeri Tıp mektebine girmiştir. 1309 (1893)'de bu mektepten şahadetname almış, İstanbul hastanelerinde ve askeri birliklerde çalışmıştır. 1312 (1896)'de imtihan vererek Operatörlük belgesi almıştır.

1909 başında Binbaşılıkla Hudeyde hastanesi operatörlüğüne atanmış, bir ara hastane başhekimliğine ve teşkilatta da 40 ncı Hudeyde Fırkası Sertabipliğine tayin olunmuştur.

Ekim 1911'de terhis olunmuştur. O sırada İtalyan harbi başlamış ve İbrahim Tali Bey Kahire'de rastladığı Ali Çetinkaya ve diğer bazı zabitlerle Bingazi harp cephesine giderek Bingazi kuvvetleri Sıhhiye Reisliğine tayin olunmuş, hastalığı nedeniyle on ay sonra 1912 Eylül başında tedavi için İstanbul'a dönmüştür.

Bir ay kadar tedaviden sonra Balkan Harbine katılarak Samsun Fırkası Sıhhiye Bölüğü Sertabibi, barıştan sonra Harbiye Nezareti Sıhhiye Dairesi 4.ncü Şube Müdürü olmuştur. Bu arada Van'da ve sonra Ankara ve Kayseri'de çıkan Lekeli hümma hastalığı mücadelesi yapmıştır.

1913'te yarbaylığa terfi etmiştir.

1914 Umumi seferberlikte Sıhhiye Dairesi Reis Vekili olarak 3 cü Ordu sıhhiye işlerini teftişe gönderilmiştir.

1915'te Albaylığa terfi ile İkinci Ordu Sıhhiye Reisi olarak Ordu ile Çanakkale'ye.

1916'da aynı ordu ile Şark Cephesi (Diyarbakır'a).

⁷² Yukarıdaki kitapta (s. 145) Dr. Öngören'in doğum tarihi 1875 olarak verilmektedir. Bir başka kaynakta 1290 doğumlu olarak gösterilmektedir (Serap Yeşiltuna, **Atatürk ve Kürtler**, İleri Yayınları; İstanbul:2007, s.187). 1290 tarihi miladi 1874 demektir. Kazım Öztürk, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-1973**, Örnek Matbbası, Ankara: 1973, s. 82'de ise Öngören 1871 doğumlu olarak verilmektedir. Doğum tarihi konusunda bu son kaynağı esas aldık.-BNŞ.).

⁷³ Öztürk, **TBMM Albümü**, s. 82

1917 Şark Orduları Grubu Sıhhiye Müfettişi (Elazığ)

1918 Yıldırım Orduları Grubu Sıhhiye Müfettişi (Filistin)

Mütarekede Harbiye Nezareti sıhhiye dairesi ikinci reisliğine atanmış, hastalığından dolayı bu işten ayrılmıştır.

1919 Mayıs 16'da Yedinci Ordu Sıhhiye Müfettişi olarak İstanbul'dan ayrılıp 19 Mayıs'ta karargâhla Samsun'a varmış ve sonra 3 ü Ordu ismi verilen bu teşekkülün lağvı üzerine Erzurum'da 15 ci Kolordu Sertabip Vekilliğine atanmıştır.

1920'de Büyük Millet Meclisi'nin teşekkülü üzerine Sovyet Rusya'ya gönderilen Birinci Heyet-i Siyasiyeye müşavir olarak katılmıştır.

Bir ara Ruslarla müzakerelere ara verilmesi üzerine heyet Ankara'ya döndüğü zaman İbrahim Tali Bey heyetin temsilcisi olarak Moskova'da kalmış ve bu sırada Bakü'da toplanan Şark milletleri kongresinde gözlemci olarak bulunmuştur.

İbrahim Tali Bey, 1921 Martında ilk defa olarak tayin olunan sefaret heyetinin Moskova'ya varması üzerine Kars'a dönmüş ve oradan Müdafaa-i Milliye Vekâleti Sıhhiye Dairesi Reisliği ile Ankara'ya çağırılmıştır.

Aralık 1921'de Batum Başşehbenderliği'ne atanmıştır. (Bu görevi sırasında Sovyet Rusya'dan alınan silah ve cephanelerin Batum üzerinden Anadolu'ya naklinde önemli rol oynamıştır).

Kasım 1923'te izin ile İstanbul'a ve Ankara'ya gelerek Hariciye Vekâleti Müşavirlik dairesine atanmıştır.

Mayıs 1924'te Varşova Orta Elçiliğine atanmış ve sağlığının bozulması üzerine Şubat 1926'da Diyarbakır milletvekili seçilerek Büyük Millet Meclisine katılmıştır. Bir buçuk yıl kadar CHP'nin İstanbul ve Trakya teşkilâtının müfettişliğini yapmıştır. Sovyet Rusya ile meralar ve hayvan sağlığı hakkında yapılan görüşmelerde fen heyeti başkanı olarak görev yapmış ve sözleşmeler imzalamıştır.

Kasım 1927'de TBMM'nin 3 ncü döneminde CHP Meclis Grubu Başkan Vekilliğine seçilmiştir.

Dr. Öngören, 11.12.1927 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile merkezi Diyarbakır olmak üzere Birinci Umumi Müfettişlik kurulduğundan İbrahim Tali Bey bu göreve atandı. 28.12.1927'de Milletvekilliğinden istifa ederek yeni görevine başladı ve bu görevde beş yıl kaldı. Birinci Umumi Müfet-

tişlik, Elazığ, Urfa, Bitlis, Hakkâri, Diyarbakır, Siirt, Mardin ve Van vilayetlerini kapsıyordu. 1 Ocak 1928 tarihinde faaliyete geçmişti ve ; bu bölge içinde yaptığı idari, zirai, ekonomik, kültürel ve sosyal alanlardaki etkin çalışmalarından çok yararlı sonuçlar almıştır.

1932 yılında İstanbul Milletvekilliğine seçilen Dr. Öngören, Birinci Umumi Müfettişlikten ayrılmıştır.

Nisan 1934'te yeni kurulan Trakya Umum Müfettişliğine atanan Dr. Öngören milletvekilliğinden istifa ederek bu yeni görevine gitmiştir.

Haziran 1935'te ağır uzun istirahati ve tedaviyi gerektiren ağır bir hastalığa yakalandığından, 1935 Temmuz sonunda Trakya Umum Müfettişliğinden etmiş ve yabancı ülkelerde su tedavisine gitmiştir.

Mart 1936'da tekrar Diyarbakır milletvekili seçilerek üçüncü defa Meclise dönmüştür.

1939 seçimlerinde de yine Diyarbakır milletvekili seçilmiştir.

Altın Harp Liyakat ve kırmızı şeritli İstiklâl Madalyası sahibi idi.

2 Ocak 1952 tarihinde öldü.⁷⁴

Dr.İbrahim Tali Öngören, askeri doktor, başhekim, baştabip olarak hemen hemen bütün savaş cephelerinde Mustafa Kemal ile birlikte olmuştur: 1911-12'de Trablusgarp'te, Bingazi'de; 1912-13'te Balkan Savaşı'nda, 1915'te Çanakkale'de, 1916-17'da Diyarbakır ve Elazığ'da İkinci Ordu'da, 1918'de Yıldırım Orduları'nda Filistin'de hep Mustafa Kemal'in yanında, yakınında görünüyor. 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Samsun'a çıkan heyetin içinde de Dr. İbrahim Tali Bey'i görüyoruz.

İngiliz belgelerinde Dr. İbrahim Tali Bey, çok çalışkan, son derece sakin yaratılışlı, gösterişten uzak, fakat çok başarılı ve etkin bir yönetici olarak tanıtılıyor. Gerek Cumhuriyet Halk Partisi Müfettişi, gerekse Diyarbakır'da Birinci Umumi Müfettiş olarak çok geniş yetkilere sahip ve çok başarılı olduğu belirtiliyor. Onun bir "Bolşevik sempatzanı" olduğu da söyleniyor.⁷⁵

Araştırmacı yazar Emekli Vali **Mehmet Aldan, İbrahim Tali Öngören'in Genel Müfettişliği** hakkında şunları yazıyor:

⁷⁴ Yeşiltuna, **Atatürk ve Kürtler**, s.187-188

⁷⁵ Şimşir, **İngiliz Belgelerinde Atatürk**, Cilt VI, s. 245, No. 73/1: "Notes of Leading Turkish Personalities" (İleri gelen Türk şahsiyetleri hakkında notlar / -1928 yılı).

“Atatürk’ün önderliğinde ülke düşmandan arındırılmış, yeni bir Türk Devleti kurulmuş, sıra kalkınma atılımlarına gelmişti. Dış etkilerle isyanlara sahne olan Doğu Bölgelerimizin, her yönden özel bir ilgiye gereksinimi vardı. Bu nedenle merkezi Diyarbakır’da olmak üzere, çevre illeri kapsayan Birinci Genel Müfettişlik kuruldu ve başına, İstanbul-Trakya Bölgesi Parti Müfettişi olan **Dr. İbrahim Tali Bey** getirildi...

İbrahim Tali Bey, Genel Müfettişlik görevinde 5 yıl kaldı. Bu süre içinde Diyarbakır şehri, müfettişlik merkezi olarak imar gördüğü gibi, bütün müfettişlik bölgesinde yollar, okullar, karakollar yapıldı. Emniyet ve asayiş her yerde egemen oldu. Bölgeye giren Elazığ ve Tunceli illeri de bu çalışmalarından paylarını aldılar. Zaman zaman başgösteren olaylar karşısında Genel Müfettişin uyguladığı yöntem, baskı ve şiddete başvurmaktan daha çok, sevgi ve şefkatle davranmak oldu. Ancak, adalete dayalı bir düzen ve disiplin uygulamaktan da geri kalmadı.

Birinci Genel Müfettişlik, aynı zamanda değerli yöneticiler yetiştiren bir İdare Okulu niteliğini kazandı. **Haşim İşcan, Şükrü Sökmensüer, Osman Şahinbaş, Hulusi Devrimer** gibi yöneticiler bu okuldan mezun oldular.

Dr. İbrahim Talî Bey, 1931 yılında İstanbul Milletvekilliğine seçildiğinden Diyarbakır’dan ayrıldı. Ancak, üç yıl sonra Edirne merkez olmak üzere Trakya’da kurulan İkinci Genel Müfettişliğe atandı.

Trakya Genel Müfettişi “Talî” imzasıyla Dahiliye Vekili **Şükrü Ka-ya**’ya çekilen ve Edirne’ye varışını bildiren 22. 4. 1934 tarihli tel yazısı, o günlerin coşkulu havasını yansıtmaması bakımından aşağıya aktarılmıştır:

‘Cumhuriyet idaresinin Trakya’ya karşı gösterdiği büyük alâkadan fevkalâde mütehasşis ve heyecan duyan Trakyalıların, bütün yol boyunca ve bilhassa Edirne’de Ulu Gazilerine ve Hükümete karşı yükselttikleri derin şükran hisleri ve sevinçli galeyanları arasında, bugün saat 17.05’te Edirne’ye varıldığını derin saygılarımla arz ederim.’

İbrahim Tali Öngören, bu görevde de, bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden kalkındırılması için çaba harcadı ve başarılı oldu.”⁷⁶

Mehmet Aldan, Dr. İbrahim Tali Öngören’in almış olduğu çeşitli maddalya ve nişanların bir listesini verdikten sonra şöyle devam ediyor:

⁷⁶ Mehmet Aldan, **Ulusal Kurtuluşumuzda Atatürk Yolunda Yöneticiler**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara: 2001, s. 156-157

“Şüphe yok, İbrahim Tali Bey’e verilen en büyük ödül, Atatürk’ün ona verdiği “Öngören” soyadı olmuştur. Kendisine verilen görevleri özenle yerine getirmesi, olayları değerlendirme ve önlem almaktaki başarısı “Öngören” soyadının gerekçesi olarak gösterilebilir.

Soyadına ilişkin olarak Genel Müfettiş İbrahim Talî Bey’in İçişleri Bakanlığı’na gönderdiği 5.1.1935 tarihli ve 2/17 sayılı yazı şöyledir:

*‘Atatürk, “Öngören” soyadını verdi. Yılın ilk gününden beri bu adı kullanmaktayım. Arzedirim.’*⁷⁷

Mehmet Aldan, Dr. Öngören’in kişiliği hakkında da şunları yazıyor:

“Yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, Dr. İbrahim Tali Öngören, güvenilir, saygın, alçak gönüllü, hoşgörülü ve çalışkan bir kişiliğe sahiptir.

Bu erdemleri dolayısıyla ki, Atatürk’ün güvenini kazanmış, bunalımlı dönemlerde ilk akla gelen ve hizmete koşulan kişilerden biri olmuştur.

Gösteriştten uzak yaşamış, zamanı gelince köşesine çekilmesini bilmiştir.

Yazık ki, önemli görevlerde bulunmuş, büyük olaylar yaşamış olmasına karşın, hemen bütün yöneticilerimiz ve aydınlarımız gibi, o da, anılarını yazmamış, genç kuşakların onlardan yararlanmasına olanak sağlamamıştır.

Ama yaptıklarıyla, Mülki İdare Amirleri arasında seçkin yerini almış, şükranımıza hak kazanmıştır.”⁷⁸

Öngören, İbrahim Tali Varşova Orta Elçisi 1924-1926

(7)

AHMET FERİT TEK
Eski Bakan, Büyükelçi
(1878-1971)
(Sicil No. 10229)

Aslen İstanbullu bir aileye mensuptur. 7 mart 1878’de Bursa’da dedesi Asım Efendi’nin emekliye ayrıldıktan sonra yaptırdığı Mahkeme mahalle-

⁷⁷ *Ibid.*, s. 158

⁷⁸ *Ibid.*, s. 158

sinde İnanç sokağındaki 14 numaralı evde doğdu.⁷⁹ Babası Maliye Muhasibecilerinden Mustafa Reşid Bey, dedesi Kadı Asım Efendidir. Annesi Uludağ'ın güneyindeki Adırnas köyünden şehit İbrahim ağa'nın kızı Hanife Leyla Hanımdır. Mustafa Reşid Bey muhtelif Osmanlı vilayetlerinde muhasibecilik vazifesile çalışırken ailesi kışları İstanbul'da Defterdar'daki evlerinde, yazları ise Bursa'da geçiriyordu. Küçük biraderi Dr. İbrahim Refet (Tek, 1881-1958)Bey'dir.

Ahmed Ferit ilk ve rüştiye tahsilini İstanbul'da yaptıktan sonra asker olmak hevesile girdiği Kuleli Askeri İdadisinden sonra 28 Nisan 1894'te Harbiye Mektebine girdi. 17 Ağustos 1896'da buradan piyade mülazımı saniliğiyle mezuniyetini takiben Erkanı Harbiye mektebine kabul edildi. Bu esnada İstanbul'da bulunan, ezcümle Mülkiye, Harbiye, Tıbbiye ve Hukuk talebeleri tarafından 1895 baharında Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti kurulmuş ve yurtdışına kaçan Jön Türklerin faaliyetleri hız kazanmıştı. 1897 kışında siyasi faaliyette buldukları suçlamasile tevkif edilen 78 Harbiye, Tıbbiye ve Mühendishane talebesi, topçu, piyade ve bahriye zabiti ve tabip arasında Ahmed Ferid de bulunuyordu. Taşkışla'da 102 günlük bir mahkumiyetten sonra bunlarda Ahmed Ferid'in de bulunduğu 77'si "Şeref" isimli vapurla 8 Eylül 1897'de İstanbul'dan Trablusgarp'a sürüldüler ve 15 Eylül'de sürgün yerine vasil oldular.

Burada bir sene hapis hayatından sonra rütbesi iade edilerek Trablusgarp Fırkası Erkanı Harbiyesinde istihdamına karar verildi. (9 Temmuz 1898) Bu sırada kumandan Recep Paşa, yaveri ise sonradan Ahmed Ferid'in kayınpederi olan Şevket Beydi. Şevket Bey'in yardımıyla Ahmed Ferid ve Yusuf Akçura 1900 senesinin sonunda firar ederek Tunus yoluyla Paris'e gittiler. Daha önce Şevket bey, çocuk yaştaki kızı Müfide ile A. Ferid'i nişanlamıştı.

Ahmed Ferid, yakın dostu Yusuf Akçura ile beraber, Paris'te Ecole Libre des Sciences Politiques'de okudu ve 23 Haziran 1903'de mezun oldu. Hocaları arasında ünlü tarihçi Albert Sorel ile İngiltere hakkındaki kitaplarla tanınan Emile Boutmy ve Ch. Dubois de bulunuyordu. Paris'te 4 Şu-

⁷⁹ Ahmet Ferit Tek'in doğum tarihini, kızı Emel Esin 1877 olarak göstermektedir. Bkz. Emel Esin, "Ahmet Ferit Tek (1877-25.XI.1971)", *Türk Kültürü*, No. 110, Aralık 1971, s. 137-142; TC Dışişleri Bakanlığı Arşivindeki **10229 Numaralı Sicil Dosyasında** doğum tarihi 1294-1293 olarak, Ferit Bey'in kendisi ise el yazısıyla doldurup imzalamış olduğu ve aynı sicil dosyasında muhafaza edilen bir başka evrakta doğum tarihini 1295 olarak göstermektedir. Bu ise 1878 veya 1879 demektir. Bu durumda 1877, 1878 ve 1879 yıllarından birinde doğmuş olduğu, ortalama olarak 1878 yılını kabul etmek uygun olacağı söylenebilir.-BNŞ

bat 1902’de toplanan 1. Jöntürk Kongresine katılarak Meşrutiyet için ecnebi müdahalesini talep eden Sabahattin Beyin görüşlerine karşı çıktı. Ahmed Rıza ve Hoca Kadri de görüşlerini paylaşanlar arasında bulunuyordu. Bu sıralarda İttihat ve Terakki organlarından *Şurayı Ümmet*’te yazılar yazıyordu. 1903-08 arasında Türk asıllı birkaç ailenin servetlerini idare eden daire müdürü sıfatıyla Kahire’de çalıştı. Yakın dostu Yusuf Akçura’yı Kazan’da ziyaret ederek yine Mısır’a döndü. *Şurayı Ümmet*’in yanı sıra *Türk* gazetesinin devamlı yazarlarından biri oldu. Yusuf Akçura tarafından başlatılan ve belki de Jön Türklüğün en mühim fikir münakaşası olan “Üç Tarzı Siyaset” tartışmalarına katıldı.

Ahmed Ferid Meşrutiyet’in ilanı üzerine tam onbir sene önce ayrıldığı İstanbul’a döndü ve artık İstanbul’da çıkmaya başlayan *Şurayı Ümmet*’in başyazarlığını yapmaya başladı. Bu arada yeniden açılan Meclisi Mebusanın başkatipliğine tayin edilmişti. (1909)

II. Meşrutiyet devrinde ilk aldığı resmi vazife olan Mektebi Mülkiyede tarihi siyasi muallimliğini 1908 Mahmut Şevket Paşa’nın katli bahane edilerek İstanbul’dan uzaklaştırılmasına (1913) kadar devam ettirdi. Kütahya Mebusu Safvet Paşa’nın istifası üzerine mebus seçilerek 18 Kasım 1909’dan itibaren Meclis çalışmalarına katıldı. Fırat üzerinde nakliyatçılık yapan Lynch (İngiliz) şirketinin imtiyazının uzatılmasına ve bu husustaki fırka kararına karşı çıkınca 1909 sonunda fırkadan uzaklaştırıldı. 1912 seçimlerinde ise Meclis dışında bırakılan muhalifler arasında yer aldı.

1912’den itibaren kendi adına *İfham* gazetesini çıkarmaya ve İfham Kütüphanesi adı altında bir dizi kitap basmağa başladı. En yakın mesai arkadaşı Mustafa Suphi idi. Bu arada Milli Meşrutiyet Fırkasını kurdu. (1912) Yine bu sene içinde Türk Ocağının kuruluş (15 Mart 1912) çalışmalarına katıldı ve ilk reisi seçildi. Mahmut Şevket’in katli (11 Haziran 1913) üzerine gazetesi kapatıldı ve kendisi de Mustafa Suphi ve diğer muhaliflerle birlikte sürgün edildi. (24 Haziran 1913) Önce Sinop’a, daha sonra Bilecik’e gönderildi. (1915) Bilecik’ten ne zaman ayrıldığı belli olmamakla beraber 1917’de Talat Paşa tarafından yeni bir parti kurması için davet edildiği rivayeti bulunmaktadır. Bu teklifi reddedince Kiev (Ukrayna) başşehbenderliğine gönderildi ve kısa bir müddet (Temmuz- Ağustos 1918) bulunabildiği bu vazifesinden ayrılarak İstanbul’a döndü. (1919) Bu devrede Damat Ferit Paşanın II. Kabinesinde Nafia Nazırı olarak (Mayıs-Temmuz 1919) bulundu ve bu arada bir müddet Maliye Nezaretine vekalet etti. (Mayıs-Temmuz 1919) Bundan sonra Milli Türk Fırkasını kurarak (9 Ara-

lık 1919) *İfham* gazetesini yeniden çıkarmağa başladı. Osmanlı Devletinin son seçimlerinde 15 Ocak 1920’de İstanbul Mebusu olan Ahmed Ferid 30 Mayıs 1920’de Ankara’da BMM’ye katıldı.

Ankara’da önce Maliye Vekilliğini (Temmuz 1920-Mayıs 1921) yürüttü. Bu vekaletten istifa ederek ayrıldı ve daha sonra Milli Hükümetin Paris mümessilliğini yaptı. (1921-1923) İcra Vekilleri heyetinin 6 Şubat tarihli kararıyla bu vazifesinden ayrılmıştı. Bu esnada Lozan görüşmelerine de katıldı. Yapılan ikinci seçimde de Kütahya mebusu olan (1923) Ahmed Ferid bu defa Dahiliye Vekilliği (Ekim 1923- Mayıs 1924) yaptı ve istifa ederek bu vazifesinden ayrıldı.

Ahmed Ferid memuriyet hayatının son devresini diplomasi mesleğinde tamamladı. Londra (1925-1932), Varşova (1932-1939), Tokyo (1939-1943) Büyükelçiliklerinde bulunduktan sonra 1 Ağustos 1943’de emekliye ayrıldı. Ahmed Ferid 1907’de İskenderiye’de nişanlısı Müfide Ferid ile evlenmişti. Bu evlilikten kızı Emel Esin dünyaya geldi. Yusuf Akçura, Mülkiyeli Mustafa Zühtü İnhan ve A. Vahit Moran ile bacanak idi.

Eserleri ve yazıları:

Ahmed Ferit Meşrutiyetten önce *Şurayı Ümmet* ve *Türk* (Mısır) sonra ise *Şurayı Ümmet*’te başyazar sıfatıyla yazılar yazmıştır. *İfham* gazetesini kendi adına 1912-1923 ve 1919-1920 senelerinde İstanbul’da çıkarmış ve *İfham Kütüphanesi* adı altında bir dizi kitap neşretmişti. Sinop’ta sürgün olarak bulunduğu sırada yazıp İstanbul’da neşrettiği *Turan* (1330, 143 s.) isimli kitabı bu fikrin bir beyannameyi gibidir ve uzun yıllar Moiz Kohen’e (Tekin Alp) atfedilmiştir. Bu mühim kitabından başka Mülkiyedeki mualimliği esnasında okuttuğu takrirleri *Tarihi Medeniyet* (Mektebi Mülkiye üçüncü sınıfı için, 1327, 856 s., taşbaskı) ve *Tarihi Siyasi* (Mektebi Mülkiye birinci sınıfı için 1327, 384 s.) adı altında bastırmıştır. Her ikisi de sahalalarında yazılmış ilk kitaplar arasındadır ve ders teksiri olduklarından çok az sayıda basılmışlardır.⁸⁰

Ahmet Ferit Tek’le İlgili üç Kararname

6 Mayıs 1925:

“Münhal bulunan Moskova Büyük Elçiliğine Londra Büyük Elçisi Ze-kâî ve Londra Büyük Elçiliğine Kütahya Mebusu Ferit Beyefendilerin tayi-

⁸⁰ Ali Birinci, *Tarihin Gölgesinde Meşahir-i Meşhureden Birkaç Zat*, Dergâh Yayınları, İstanbul:2001, s.

ni Hariciye Vekâleti Celilesinden mevut 6 Mayıs 341 tarih ve 143/33304 Sicilli Ahval Müdüriyeti numaralı tezkere ile teklif olunmuş ve keyfiyet İcra Vekilleri Heyetinin 6 Mayıs 341 tarihli ictimanda ledel tezekkür Londra Büyükelçisi Zekâî Beyefendinin Moskova ve Kütahya Mebusu Ferit Beyefendinin Londra Büyük Elçiliklerine tayinleri tasvip ve kabul edilmiştir.

Türkiye Reisicumhuru
GAZİ M. KEMAL
(Başvekil ve Vekillerin imzaları)**81

26 Mayıs 1932:

“Varşova Büyük Elçiliğine Londra Büyük Elçisi Ferit Beyefendi’nin, HARİCİYE Vekâletinin 25.5.932 tarih ve 10299/429 numaralı tezkeresile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 26.5.932 tarihinde tasvip ve kabul olunmuştur.

Türkiye Reisicumhuru
GAZİ M. KEMAL
(Başvekil ve Vekillerin imzaları)**82

1 Ağustos 1939

“Varşova Büyük Elçisi Ferit Tek’in Tokyo Büyük Elçiliğine, Tiran Elçisi Hulusi Fuat Togay’ın Madrit Orta Elçiliğine tayinleri ve İstokholm Elçisi Ağâh Aksel’in Hükümetimizi Finlandiya Cumhuriyeti Hükümeti nezdinde de temsil eylemesi, Hariciye Vekilliğinin 31/7/939 tarih ve 44890/321 sayılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri heyetince 1 Ağustos 939 tarihinde kabul edilmiştir.

Rreisicumhur
İSMET İNÖNÜ
(Başvekil ve Vekillerin imzaları)**83

Ferit Tek’ten kısa anılar...

TBMM’nin 50. yılında, gazeteci Nalân Seçkin ilk Meclis’ten sağ kalmış 14 eski mebusu arayıp bulmuş ve onlarla söyleşiler yapmış. Konuştuğu mebuslardan biri de Ahmet Ferit Tek’tir. Gazeteciye anlarını şöyle anlatmış:

⁸¹ DBA-Sicil 229 (Yeni 10229).

⁸² DBA-Sicil 229 (Yeni 10229).

⁸³ DBA-Sicil 229 (Yeni 10229).

“— *Ankara Hükümeti teessüs ettiği zaman, ben İstanbul mebusu olarak İstanbul'daydım. İttihat ve Terakki'nin İstanbul Mebusu. Bu mebusları o zaman yeni gelen Hükümet, İstanbul'da İşgal Hükümeti, arıyordu. Tevkif edip, Malta'ya göndermek için. Bu yüzden ben de gizli ve saklıydım. Bu arada Ankara'dan haber geldi ki, 'Sizi biz İstanbul'dan naklettireceğiz şeye' diye. 'Ankara'ya'. 'Ankara.' O zaman birkaç Fransız zabitanı yakalamış Ankara Hükümeti. Onları iade ediyorlarmış. Fransızlara şart koşmuşlar: 'İstanbul'da üç kişimiz var, bunları alıp getirir misiniz?' diye. Kabul etmişler. Mukavele olmuş. O üç kişinin arasında ben de varım. O zaman Fransızlar bize müracaat ettiler. 'Sizi alıp götüreceğiz' diye, hanıma müracaat ettiler. Biz de kabul ettik. Çengelköyü'nde bir dostumuzun yalısında bekledik. Fransızlar bize sandal gönderdiler, beni oradan aldılar. Götürdüler küçük bir Fransız gemisine. Kabataş'ın önünde duruyordu, koydular Ve onunla bizi Mudanya'ya götürdüler. Mudanya'ya gittiğimiz zaman, tabii Anadolu Hükümeti'nin himayesine, muhafazasına geçtik. Binaenaleyh oradan beni aldırıldı gene Hükümet, Ankara'ya götürdü. Arabayla gittik.*

Atatürk, daha evvel bize mektup göndererek, çağırmıştı. O'nun nutkunda vardır. İki-üç kişiyi İstanbul'dan çağırıyordu. Onun içinde ben de vardım. Fakat burada esaret altında olduğumuz için, tabii o zaman gidememişim Ankara'ya. Bu defa gittik. Ve mülâki oldum. Ve mebus olduğum için, İstanbul Mebusu olarak iştirak ettim Meclis'e. Bu suretle vaki oldu Ankara'ya gidişim...”⁸⁴

“—Mudanya'ya bastığımız andaki heyecanınızı, bugün anlatabilir misiniz..?”

“—O günü anlatmak kabil değil. İnsan kendi toprağına basıyor. Kendi toprağına Mudanya'da bastım. Çünkü İstanbul işgal altındaydı, beni götüren Fransız gemisi Mudanya'ya kadar götürdü ve orada kendi toprağına çıktık. Orada tabii hükümet tarafından karşılandık. Ve oradan trenle gittik. Tabii insan kendi memleketine serbest olarak giderse, o inşirahı her hareketinde bulamaz...”

“(Ankara'ya) Gider gitmez Atatürk'ü gördüm. Atatürk'le görüşüm ve işe başladım. Mebus olarak oraya gittikten sonra Maliye Vekili oldum. Bir müddet siyasetle uğraştım o zaman. Sonra Dahiliye Vekili oldum ve Atatürk'le her gün konuşarak çalışıyorduk. Evvelâ Atatürk'tü Hükümet Reisi. Sonra Atatürk Meclis Riyasetine çekildi...”

⁸⁴ Nalân Seçkin, *1920-1970 İlk Meclis'ten Kalanlar*, Ankara: 1970, s. 29-30

Fevzi Paşa'nın Başvekilliği sırasında da Dahiliye Vekilliği yaptım. Binaenaleyh hergün Hükümet Dairesinde müşterek olarak toplanırdık. Şimdi Ankara Valisi'nin oturduğu oda, Hükümet Dairesi ve Atatürk'ün çalışma yeri idi. Orada toplanıyor, iş görürdük ve memleketi idareye çalıştırdık..."⁸⁵

...Ve bir 50. Yıl Mesajı

Ahmet Ferit Tek, TBMM'nin 50. yıldönümü dolayısıyla, 23 Nisan 1970'te Anadolu Ajansı aracılığıyla Türk milletine bir mesaj yayınladı. Ölümünden bir yıl önce yayınlanan bu mesajında şöyle diyor:

“—Bugün, müthiş bir yıkılıştan, mes'ut bir yükselişe gidişimizin muvaffakiyet devrini kutluyoruz.

Milli hayatımız için ne korkunç, ne karanlık günlerdi o günler. Birinci Harbin ertesi günler..

Asırlarca, Asya, Afrika ve Avrupa'da ferman büyük Osmanlı Devleti, en büyük Türk Devleti, uzun müddet zaaf, atalet ve harabî içinde yaşadıkdan, devlet değil adetâ bir müstemleke hayatı sürdükten sonra, gümbür gümbür çöküyor, parçalanıyordu. Galib düşmanlar, memleketimizi paylaşmak kavgasına girişmişlerdi. Bütün saltanatımız esnasında, kendilerine kardeş muamelesi yaptığımız muhtelif unsurlar, bizi arkamızdan vurmak için silahlanmış, düşmanlar bayraklarını kaldırmışlardı.

Bir kıyamet günü yaşıyorduk. Ne oluyorduk, ne olacaktık? Bütün Türkler hayret ve dehşet içindeydik. O kadar ki, o esnada, bazı kalbi ve akli zaıf kimseler, ecnebi himayesine girmeyi bile düşünebildiler.

İşte o aradadır ki, bir mucize belirdi. Bir genç zabitimiz Mustafa Kemal, meydana çıktı. “Ne oluyorsunuz?” dedi. “— Ne oluyorsunuz? Korkmayın. Hiç ümidinizi kesmeyin. Bu millet el'an berhayat ve zindedir, canlıdır. Hürriyetini, istiklâlini kurtaracaktır. Korkmayın, hiç korkmayın.”

Bu halâskârı tazim ile analım...

Mustafa Kemal, büyük adamdı. Bu kudretini, memleketimizi işgal eden düşman ordularını denize atmakla, Avrupa-Asya, Yunan ve Türk arasında, asırlarca med ve cezir halinde devam eden istilâ harbini, Türklerin lehinde bitirerek, Anadolu'yu tertemiz bize bırakmakla gösterdi.

Mustafa Kemal, yalnız asker değil, idarecilerin, siyasilerin en büyüğü, en akıllısı, en uzak göreniydi.

O bilirdi ki, dünyada, yalnız ileri medeniyetli milletlere hayat vardır. O bilirdi ki, millet çalışıp tekamüle ermek için, uzun ve devamlı huzur ve devamlı sükûna muhtaçtır. Medeniyet bir sulh mahsulüdür. O öğrenmişti ki, bir milletin devam ve bekası için, etrafında, dünya muhitinde, sulh ve selâh hüküm sürmelidir. “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh.”

Gene o bilir ve damarlarındaki asil Türk kanı ile hissederdi ki...tenâzu’u beka âleminde bir milletin idâme-i hayat etmesi, milli vahdetine sahip, hürriyet ve istiklâline malik olmakla kaimdir.

‘Hakimiyet bilâ kaydü şart milletindir’ diye hür devlette hâkimiyet, kayırsız-şartsız milletin ve onun intihap edeceği meclis ve hükümetindir.

Her yaşayanın tabii olarak karşılayacağı bazı arzulara rağmen ilk Yirmüç Nisan’dan beri, bu hakiki siyaset düsturlarının temin ettiği hürriyet, istiklâl ve inkişaf içinde yaşıyoruz. Terakki, tekâmül, medeniyet yolunda çalışmamız, hızla ve parlak muvaffakiyetle devam ediyor. Henüz, muâsır medeniyete erişmemiz uzak olmakla beraber, bütün arzu ve şevkimizle, onun yolunda yürüyoruz.

Çok şükür köylerimiz uyanmış, kasabalarımız imâr görmüş, çocuklarımız mekteplere yerleşmiştir. Dört tarafta üniversiteler, âli mektepler açılmış, bentler kurulmuş, fabrika bacaları yükselmiştir...

Yazık, çok yazık ki, Atatürk bunları göremedi. Fakat ne çare, vatanperver Gazi’nin candan arzusu, gaye-i hayatı, bir medeni, kuvvetli Türkiye’nin kurulması ve huzur, saadet içinde, hür ve müstakil yaşaması değil miydi?

İşte bugün o gayeye varılmış, Türkiye bir faaliyet nûrun içinde, bu yolda kurulmuş ve yükselmiştir.

İlelebed pâyidar olsun.”⁸⁶

Ahmet Ferit Tek, Ağustos 1943’te emekli olmuş ve 25 Kasım 1971’de İstanbul’da vefat etmiştir.

Tek , Ahmet Ferit	Paris Temsilcisi	1921-1923
Tek, Ahmet Ferit	Londra Büyükelçisi	1925-1932

⁸⁶ *Ibid*, s. 32-34

Tek, Ahmet Ferit	Varşova Büyükelçisi	1932-1939
Tek, Ahmet Ferit	Tokyo Büyükelçisi	1939-1943

İsmet Paşa'dan bir anı

İsmet İnönü, Lozan'a varınca Türkiye'nin Paris Temsilcisi **Ferit Tek** tarafından karşılanmış; *Hatıralar*'ında şöyle anlatıyor:

“Muharebelerden sonra, hariciye vekili ve başmurahtas olarak Lozan'a giderken ben, diplomasıye ve sivil hayata girmiş oluyorum. Çizmeyi ayaktan çıkarıp ilk defa sivil iskarpin giyiyorum. Diplomatlar arasındaki merasimi o kadar bilmiyorum ki, ilk günü Lozan'da öğle yemeğine inceğimiz vakit, ilk sorduğum sual, ne elbise giyeceğiz, idi. Bizim Paris mümessilimiz **Ferit Bey (Tek)** o esnada yanımdaydı, çok zeki ve çok değerli bir kimse olan Ferit Bey, bana bu hususta fikir verdi. Şimdi karikatürize ederek, mübalağa ederek anlatmak istediğim, sivil hayat ve diplomasinin merasimli hayatı hakkında hiçbir fikrim, hiçbir tecrübem olmadıdır. Fakat Lozan'da Avrupalı kılığında yaşamaya alıştık. Ankara'ya geldiğim zaman kalpak da giymiyordum. Fakat Lozan'da şapka giyiyordum. **Bayan İnönü** de şapka giyiyordu.”⁸⁷

⁸⁷ İsmet İnönü, **Hatıralar** (Yayıma Hazırlayan: Sabahattin Selek), Bilgi Yayınevi, Ankara: 2006, s. 381.

Ahmet Ferit Tek'in diplomatlığı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Bilâl N. Şimşir, **Bizim Diplomatlar**, Bilgi Yayınevi, Ankara: 1996, s. 128-164

sayfa boş